

20^e Voortgangsrapportage

1 januari 2012 - 30 juni 2012

Colofon

Uitgegeven door: Programmadirectie Ruimte voor de Rivier
Postbus 24103
3502 MC Utrecht

Informatie:
Telefoon: 088-7972900

Uitgevoerd door:

Opmaak:

Datum: 13 september 2012

Status:

Versienummer: 1.2

1.	Inleiding	4	
1.1.	Opdracht	4	
1.2.	Leeswijzer	5	
1.3.	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	5	
2.	Het programma in zijn omgeving	9	
2.1.	Doel programma	9	
2.2.	Organisatorische context en sturingsfilosofie	9	
2.3.	Raakvlakken met andere ontwikkelingen	10	
2.4.	Anticiperende maatregelen voor lange termijn	14	
	Communicatie	14	
3.	De scope van het programma	17	
4.	Planning en voortgang van het programma	20	
4.1.	Mijlpalen	20	
4.2.	Voortgang	20	
4.2.1	Voortgang verslagperiode	22	
4.2.3	Tijddoelstelling	23	
5.	Risicomanagement en auditing	31	
5.1	Beheersing risico's op programmaniveau	31	
6.	De financiën van het programma	37	
6.1.	Programmabudget en programmaraming	37	
6.2.	Uitgaven en verplichtingen	38	
6.3.	Kasritme Ruimte voor de Rivier	39	
6.4.	Ontvangsten	40	
6.5.	Monitoring post onvoorzien	40	
6.6	Interne Kosten	41	
	Bijlage 1: Communicatie met het parlement	41	
	Bijlage 2: Historisch overzicht planningsmutaties	43	
	Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002–2006)	46	
	Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)	47	
	Bijlage 4: Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier.	48	
	Bijlage 5: Voortgang projectbeslissingen	49	

1. Inleiding

1.1. Opdracht

Nederland ligt in een delta van grote rivieren die een kenmerkende invloed hebben op het landschap. In 1993 en 1995 stond het water in de rivieren extreem hoog. In 1995 moesten 250.000 mensen en een miljoen stuks vee worden geëvacueerd. Dat was geen losstaand incident. Wereldwijd zijn er meer natuurrampen en overstromingen.

In de afgelopen eeuwen zijn de rivieren geleidelijk ingeklemd geraakt tussen dijken. Voor de rivieren bleef steeds minder ruimte over om bij zeer veel waterafvoer uit te groeien tot een bredere stroom. Meer water betekende dus steeds sterker: hoger water. En intussen is het land achter de dijken door de jaren heen intensiever bebouwd en bewoond. Land dat tegelijkertijd langzaam daalt. Bij eventuele dijkdoorbraken in het rivierengebied zijn twee tot vier miljoen Nederlanders in gevaar. De regering neemt daarom andere maatregelen om de veiligheid te vergroten, door nieuwe ruimte te scheppen voor de rivieren. De maatregelen van Ruimte voor de Rivier zorgen ervoor dat het water sneller wordt afgevoerd naar zee.

Het rivierengebied is door deze maatregelen de komende vijftig jaar beschermd tegen overstromingen, uitgaande van de bij de PKB gehanteerde maatgevende afvoer. De maatregelen zijn uitgewerkt in de Planologische Kernbeslissing (PKB) *Ruimte voor de Rivier* die in 2006 unaniem door de beide Kamers is vastgesteld. De maatregelen beïnvloeden alleen de waterstand van de rivieren bij hoogwater (met uitzondering van de zomerbedverlaging, die heeft ook impact bij laagwater – maar geen effect op de vaardiepte voor scheepvaart). Bij hoogwater worden mede dankzij Ruimte voor de Rivier waterstandsdalingen gerealiseerd van soms wel 70 cm en een maximale afvoercapaciteit van 16.000 m³/s. Gezien de verwachting dat de maatgevende rivierafvoeren nog meer zullen toenemen, zijn maatregelen genomen die voorkomen dat de maatgevende hoogwaterstanden steeds verder stijgen. Dit betekent dat het accent verschuift van dijkverbetering naar rivierverruiming. De rivier krijgt de ruimte daar waar dat nodig is om het water zo snel mogelijk naar de rivier af te voeren. De kans op een dijkdoorbraak wordt daardoor minder groot.

Ruimte voor de Rivier heeft als hoofddoelstelling dat de rijntakken uiterlijk in 2015 moeten voldoen aan de waterveiligheidsnormen die wettelijk zijn vastgesteld. Deze normen schrijven voor dat het Nederlandse rivierensysteem een piek in de waterafvoer, die statistisch eens per 1250 jaar kan voorkomen, veilig kan verwerken. Dit is de *maatgevende afvoer*. Deze is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000 m³/s bij Lobith. De Maas benedenstreams van Hedikhuizen moet uiterlijk in 2015 een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen veilig kunnen verwerken. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van 250 m³/s vanuit de zijrivieren.

Het vereiste veiligheidsniveau in het rivierengebied rond de Rijntakken bij een maatgevende afvoer van 16.000 m³/s is statistisch bepaald. De berekeningen zijn gebaseerd op afvoergegevens die in de afgelopen honderd jaar zijn gemeten. Met de verwachte klimaatverandering is daarbij geen rekening gehouden. Op dit moment kunnen de rivieren 15.000 m³/s veilig afvoeren.

Om te voldoen aan de normen en om de maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s veilig te kunnen verwerken, worden nu op 34 plaatsen maatregelen getroffen door voornamelijk meer ruimte voor de rivier te creëren. Alleen waar het onmogelijk of te duur is om meer ruimte te scheppen, is dijkverbetering als maatregel opgenomen. Deze maatregelen vormen samen het programma Ruimte voor de Rivier.

De herinrichtingsmaatregelen ten behoeve van de waterveiligheid worden aangegrepen om ook de ruimtelijke kwaliteit van het riviereengebied te versterken. Concreet betekent dit versterking van de -ook internationaal- van belang zijnde economische, ecologische en landschappelijke functies van het riviereengebied, dat een belangrijk onderdeel vormt van de (inter)nationale ruimtelijke hoofdstructuur. Voorwaarde bij de versterking van de ruimtelijke kwaliteit is dat er geen strijdigheid mag zijn met de hoofddoelstelling van het riviersysteem: de afvoer van water, ijs en sediment.

Diverse provincies, gemeenten, waterschappen en Rijkswaterstaat voeren samen het programma Ruimte voor de Rivier uit. De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier is opgericht om de regie te voeren over alle planstudies en de realisatie van de maatregelen.

De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is eindverantwoordelijk, met medeverantwoordelijkheid van de staatssecretaris van Economische zaken, Landbouw en Innovatie.

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als 'Groot Project'. Conform de Regeling grote projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze twintigste voortgangsrapportage (VGR20) gaat over de eerste helft van 2012.

1.2. Leeswijzer

Deze rapportage beschrijft de voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risicomanagement en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2).

1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

In de verslagperiode is voor drie maatregelen de projectbeslissing genomen (SNIP 3). Daarnaast is bij zes maatregelen de uitvoering gestart en is de schop de grond in gegaan. De voortgang van het Programma is daardoor steeds beter zichtbaar en de belangstelling van bewoners, pers en buitenlandse delegaties neemt merkbaar toe.

Projectbeslissingen

In de afgelopen verslagperiode zijn de projectbeslissingen genomen voor de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. Voor het hele programma is op 30 juni 2012 voor 25 maatregelen (= 86 % van het realisatiebudget) een projectbeslissing genomen en is de realisatiefase gestart.

Voor zes maatregelen is de datum van de geplande projectbeslissing vertraagd. Het gaat om:

- dijkverbetering Oude Maas/ Hoekse Waard,
- dijkverbetering Oude Maas/ Voorne Putten (beide zijn onderdeel van het tweede Hoogwaterbeschermingsprogramma waarover in de betreffende voortgangsrapportages wordt gerapporteerd),
- berging op het Volkerak-Zoommeer,
- dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard,
- dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard,
- dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en Vijfheerenlanden.

Scope

Er zijn geen scopewijzigingen geweest in de verslagperiode.

Vastgestelde en onherroepelijk geworden bestemmingsplannen

In de verslagperiode is het inrichtingsplan dan wel bestemmingsplan vastgesteld voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard, de dijkteruglegging Lent, de uiterwaardvergraving Brakelse benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland. Op het vastgestelde plan voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard is in de verslagperiode één beroep aangetekend bij de Raad van State. Op het vastgestelde plan van de dijkteruglegging Lent zijn vier beroepsschriften ingediend, waarvan één met een schorsingsverzoek. Het schorsingsverzoek is door de Raad van State afgewezen. Op het vastgestelde bestemmingsplan uiterwaardvergraving Brakelse benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland zijn vier beroepen ingediend waarbij twee appellanten hebben verzocht om een voorlopige voorziening. De zitting voor die voorlopige voorziening vindt plaats in volgende periode.

De bestemmingsplannen voor de dijkverlegging Westenholte en de uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenaarden zijn onherroepelijk geworden.

Daarmee is voor 72% van het PKB-realisatiebudget het bestemmings- of inrichtingsplan vastgesteld en is voor 41% het plan onherroepelijk.

Gegunde maatregelen

Voor de maatregel uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen is in de verslagperiode het werk gegund. Op 30 juni 2012 is voor 45 % van het realisatiebudget het werk gegund. Per 30 juni 2012 loopt de inschrijving door marktpartijen op de dijkteruglegging Lent, de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland, de kribverlaging Fort St Andries, de kribverlaging op de Beneden Waal (kribverlagingen fase 3) en de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek). Daarmee is voor 70% van het PKB-realisatiebudget de marktbenadering lopend c.q doorlopen.

Voor de volgende zes maatregelen is in de verslagperiode de schop de grond in gegaan: Uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen, Ontpoldering Noordwaard, Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer) en Dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle).

Vastgoed

In de verslagperiode is voor € 22,7 miljoen aan vastgoed verworven, in totaal is per 30 juni 2012 € 364 miljoen aan vastgoed gekocht. Van het aantal dossiers aangaande rivierverruiming is 70% verworven. In oppervlakte is circa 85% van de totale vastgoedopgave gerealiseerd. Bij de grote projecten in het Benedenriviereengebied (waar onder ontpoldering Noordwaard en ontpoldering

Overdiepsche Polder) is de vastgoedopgave in de verslagperiode bijna afgerond. Van de betreffende totaal 150 dossiers is slecht twee maal een uitspraak van de rechter nodig gebleken.

Bij de dijkteruglegging Lent is met de ongeveer 90 eigenaren van vastgoed (grond, woningen, bedrijven), op één na, overeenstemming bereikt.

Behalen van de opgave waterveiligheid

De waterveiligheidsdoelstelling in 2015 wordt bereikt door de Ruimte voor de Rivier-projecten, de zeven NURG-maatregelen en het uitvoeren van Stroomlijn (inhaalslag om de verruwing in het rivierbed van alle grote rivieren terug te dringen en in overeenstemming te brengen met de normen). Samenvattend is de conclusie omtrent het al dan niet tijdig bereiken van het waterveiligheidsdoel:

- NURG: voor drie maatregelen is de gestelde waterveiligheid inmiddels bereikt, voor drie andere maatregelen wordt de waterveiligheid eind 2015 bereikt en voor één maatregel wordt naar versnellingsmogelijkheden gekeken om eerder dan oktober 2016 de waterveiligheid te bereiken.
- Stroomlijn: het projectplan voor de uitvoering van de inhaalslag is afgerond en Rijkswaterstaat, Dienst Landelijk Gebied en Staatsbosbeheer zijn begonnen met de voorbereiding en uitvoering van vegetatie-ingrepen op terreinen waar dit qua natuur en benodigde toestemming relatief snel kan. Niet duidelijk is of het doel (stroombanen grotendeels glad bij begin hoogwaterseizoen) realiseerbaar is. De belangrijkste oorzaak is dat de vegetatieontwikkeling in de uiterwaarden in de afgelopen decennia goed was voor natuurwaarden. Deze natuurwaarden zijn via diverse wetten beschermd en mogen alleen aangetast worden als er geen negatieve effecten ontstaan door de ingreep.
- Ruimte voor de Rivier: Er zijn acht maatregelen, net als in VGR 19, waarvoor de waterveiligheid in 2015, op basis van huidige inzichten, niet gerealiseerd zal zijn. Dit betreft:
 - de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld,
 - de dijkteruglegging Lent,
 - de twee dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei,
 - de dijkverbetering Nederrijn/ Betuwer/ Tieler- en Culemborgerwaard,
 - de twee dijkverbeteringen bij de Lek (Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden en Betuwe/ Tieler – en Culemborgerwaard)
 - de zomerbedverlaging Beneden- IJssel.

Bij maatregelen die nog niet gegund zijn wordt de markt gevraagd te onderzoeken of versnelling – binnen het SNIP 3-budget – mogelijk is zodat de waterveiligheid toch in 2015 kan worden opgeleverd.

Overige zaken op maatregelniveau

Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij

In februari 2012 heeft de aannemer zijn werkzaamheden voor de dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij opgeleverd. Hiermee is de eerste Ruimte voor de Rivier maatregel gerealiseerd. Er wordt maximaal 40 centimeter waterstanddaling gerealiseerd.

Zomerbedverlaging Beneden IJssel

In de verslagperiode is onderzoek verricht naar aanvullende maatregelen op de zomerbedverlaging Beneden IJssel. Aanvullende maatregelen zijn nodig omdat de zomerbedverlaging niet kan worden uitgevoerd met de in de PKB beoogde waterstandverlagende effecten van 41 centimeter bij Zwolle. Door zomerbedverlaging wordt 21 centimeter gerealiseerd. In dat kader heeft de Staatssecretaris het advies van de regio om de hoogwatergeul die in de PKB voor de lange termijn hoogwaterveiligheid was opgenomen, deels voor de korte termijn in te zetten. De staatssecretaris van I&M heeft de Tweede Kamer per brief van 21 juni 2012 geïnformeerd over zijn beslissing om de hoogwatergeul Kampen (ofwel de bypass Kampen genoemd) conform het regio-advies beperkt in te zetten voor

de korte termijn waterveiligheid in aanvulling op de verkorting van de zomerbedverlaging in de Beneden IJssel. In lijn met deze beslissing bereidt I&M thans zowel een investeringsbeslissing (SNIP-3) voor de beperkt inzetbare bypass Kampen als de verkorte zomerbedverlaging voor, als de benodigde scopewijziging van het basis maatregelenpakket van de PKB.

Stroomlijn

De Staatssecretaris heeft besloten dat de verantwoordelijkheid voor het vegetatiebeheer in de uiterwaarden, en behoefte van de waterveiligheid, bij het Rijk blijft en dus niet bij derden wordt belegd. Het Rijk is als rivierbeheerder verantwoordelijk voor de goede staat van de rivieren incl. uiterwaarden, met Rijkswaterstaat als uitvoerende organisatie. Rijkswaterstaat kan zondig op grond van de Waterwet (gedoogplicht) vorderen dat rechthebbenden moeten toelaten dat op hun gronden te ruwe vegetatie wordt verwijderd. Over de aanpak van het vegetatiebeheer in de uitwaarden zult u in een separate beleidsbrief geïnformeerd worden.

Risico's

De verwachtingswaarde voor de programmarisico's is in de verslagperiode gedaald met € 32,8 miljoen naar €122 miljoen. Deze € 32,8 miljoen is het saldo van met name het sterk gedaalde risico dat geen financiering wordt gevonden voor het voor de veiligheid benodigde extra natuurbeheer dat nodig is wegens door Ruimte voor de Rivier ontstane areaaluitbreiding, de daling van de post onbepaalde risico's en de toename van het grondrisico wegens archeologische toevalsvondsten

Het risico van ontbrekende financiering voor het voor de waterveiligheid benodigde extra natuurbeheer is zo sterk gedaald doordat de staatssecretaris een voorziening heeft getroffen van € 25 miljoen voor het afkopen van het beheer en onderhoud zodat de gerealiseerde waterveiligheidsmaatregelen te zijner tijd kunnen worden overgedragen aan de beheerorganisaties en worden onderhouden.

Financiën

Het programmabudget bedraagt per 30 juni 2012 € 2.180,8 miljoen. De raming bedraagt € 2.151 miljoen met een bandbreedte van 9,8 procent (VGR 19: 10 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de € 2,0 en € 2,4 miljard.

Op 30 juni 2012 is totaal voor € 996,5 miljoen aan verplichtingen aangegaan. Hiervan is op de peildatum € 780 miljoen betaald. Het totaal van aangegane en aan te gane¹ verplichtingen bedraagt op 30 juni € 1.305,6 miljoen.

¹ Projecten waarvoor de marktbenadering is gestart, maar nog niet is gegund.

2. Het programma in zijn omgeving

2.1. Doel programma

Veiligheid

De PKB Ruimte voor de Rivier noemt een pakket maatregelen waarmee het vereiste wettelijke veiligheidsniveau is te realiseren. De ontwerpen van de maatregelen worden / zijn in de planstudiefase uitgewerkt. Tussentijdse pakkettoetsen bewaken het resultaat van het gehele maatregelenpakket. Dat gebeurt aan de hand van (samenhangende) berekeningen van de afvoerverdeling en de effecten op waterstanden van alle ontwerpen waarvoor een variantkeuze of projectbeslissing is genomen of in voorbereiding is.

Deze pakkettoets is voor het vierde achtereenvolgende jaar uitgevoerd. Uit de in de verslagperiode gedane pakkettoets wordt geconcludeerd dat het programma met de vastgestelde projectbeslissingen voldoet aan de PKB-taakstelling.

Ruimtelijke kwaliteit

Een onafhankelijk kwaliteitsteam (het zogeheten Q-team, voorgezeten door de Rijksadviseur voor het Landschap) zorgt er middels adviezen voor dat duidelijk wordt hoe per project optimaal invulling gegeven kan worden aan de ruimtelijke kwaliteitsdoelstelling. De uitwerking van het advies van het Q-team is maatwerk en wordt in dialoog met de projectteams en bestuurders door de bewindspersoon van Infrastructuur en Milieu bepaald met de vaststelling van de SNIP3-beslissing, de projectbeslissing. Nu van bijna alle maatregelen de projectbeslissing is genomen en de ruimtelijke kwaliteit is vastgelegd in de ontwerpen, zijn er inhoudelijk over dit programmadoel geen bijzonderheden te melden. Zaak is nu om de ontworpen ruimtelijke kwaliteit te realiseren. Wanneer in de realisatiefase sprake is van cruciale wijzigingen, dan zal het Q-team om advies gevraagd worden.

2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie

De aansturing van grote projecten binnen het ministerie van Infrastructuur en Milieu verloopt volgens het Beheersmodel voor de Grote Projecten.

Het programma Ruimte voor de Rivier bereikt het in de PKB gestelde doel door middel van vele maatregelen die onderling verschillen, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van maatregelen zelf, de verbanden tussen maatregelen en de bijdrage die ze leveren aan het realiseren van de twee doelen.

De planvorming en uitvoering om de doelen te bereiken hebben een decentraal karakter. Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies, gemeenten en Rijkswaterstaat. In de planstudie- en realisatiefase is deze samenwerking voortgezet.

De verantwoordelijkheid voor een tijdige en beheerste realisatie is echter centraal belegd. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu is politiek eindverantwoordelijk voor het programma Ruimte voor de Rivier en de realisatie van de in de PKB vastgelegde doelen.

In het samenspel tussen rijk en regio bestaat binnen de centrale programmakaders ruimte voor decentrale verantwoordelijkheid van de bestuurlijke partners en realisatoren. Decentrale initiatiefnemers zijn verantwoordelijk voor ontwerpkeuzes, risicomangement, vergunningen, selectie en aansturing van marktpartijen en de verwerving van lokaal draagvlak. Dit alles binnen de PKB-kaders van tijd, geld en

scope. Mocht het decentrale bestuur in zijn afwegingen de in de PKB neergelegde doelen en kaders uit het oog verliezen, dan heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu vanuit zijn eindverantwoordelijkheid de bevoegdheid om het initiatiefnemerschap van de maatregel over te nemen en bij Rijkswaterstaat te leggen.

De sturingsfilosofie van het programma kent dus twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers ondersteund, anderzijds is er toezicht op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen. In haar faciliterende rol biedt de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier op diverse kennisgebieden ondersteuning. Dit om te voorkomen dat initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Het gaat dan onder andere om kennis over wet- en regelgeving en kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit, vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomangement.

Rijk en initiatiefnemers leggen in de planstudiefase afspraken vast in bestuursovereenkomsten of projectopdrachten. De initiatiefnemer kan de provincie zijn, een waterschap, een gemeente of Rijkswaterstaat.

In de realisatiefase is de uitvoerende partij, vanwege de ervaring met aanbesteding en uitvoering, in de meeste gevallen een waterschap of Rijkswaterstaat. Met de decentrale uitvoerende partij sluit het rijk een realisatieovereenkomst. Hierin leggen de partijen afspraken en randvoorwaarden vast. Eén van de hoofdafspraken is dat de realisator een resultaatverplichting heeft ten aanzien van kwaliteit, geld en tijd. Met Rijkswaterstaat wordt deze resultaatverplichting in een projectopdracht vorm gegeven. Daarnaast wordt met alle geledingen van het bevoegd gezag een samenwerkingsovereenkomst afgesloten welke in de realisatiefase bijdraagt aan regionaal draagvlak, bestuurlijke afstemming borgt en helpt bij het tijdig doorlopen van planologische procedures en vergunningverlening.

2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen

NURG-programma

Tussen het NURG-programma en Ruimte voor de Rivier bestaat een inhoudelijk samenhang. De Nadere Uitwerking Riviereengebied (NURG) is een programma, waarin 7.000 ha nieuwe natuur en veiligheid in het riviereengebied wordt gerealiseerd. In het regeerakkoord 'Vrijheid en verantwoordelijkheid' (2010) staat dat de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) herijkt en gedecentraliseerd wordt. De autonome NURG-ontwikkelingsprojecten zijn onderdeel van de nieuwe natuur in de EHS en zijn derhalve onderdeel van de herijking. De herijking van NURG is buiten de decentralisatie van de EHS gehouden in verband met de verantwoordelijkheid van het Rijk voor de waterveiligheid.

De PKB Ruimte voor de Rivier gaat ervan uit dat zeven NURG-projecten vóór eind 2015 zijn uitgevoerd (zie onderstaande tabel). Deze NURG-projecten zijn geen onderdeel van het PKB-basispakket (met uitzondering van de maatregel Millingerwaard), maar zijn wel noodzakelijk voor het op tijd realiseren van de in de PKB opgenomen veiligheidsdoelstelling.

Het Rijk is verantwoordelijk voor tijdige -vóór eind 2015- uitvoering van deze NURG-projecten met PKB-veiligheidsdoelstelling. Onder verantwoordelijkheid van

Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en van Infrastructuur en Milieu zijn of worden de in onderstaande tabel opgenomen zeven NURG-projecten gerealiseerd. De tabel toont de stand van zaken van de zeven projecten per 30 juni 2012.

Conclusie is dat voor drie maatregelen de gestelde waterveiligheid inmiddels is bereikt, dat voor drie andere maatregelen de waterveiligheid eind 2015 wordt bereikt en dat voor één maatregel wordt gekeken naar versnellingsmogelijkheden om eerder dan oktober 2016 de waterveiligheid te bereiken.

Project	Voortgang	Bijdrage PKB-doelstelling
Uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden	<p>Het in 2001 opgestelde inrichtingsplan bevat zes separate projecten, waarvan er drie door publieke partijen en drie door private partijen worden gerealiseerd en gefinancierd. EL&I (DLG) heeft een regisserende rol in de uitvoering. In het voorjaar 2012 is met alle partijen een intentie-verklaring getekend. De betrokken partijen committeren zich aan tijdige realisatie van de MHW taakstelling. Het gekozen juridische instrumentarium van de NURG voorziet niet in wettelijk afdwingbare uitvoering bij de private partijen. De beschikbare berekeningen laten zien dat de huidige uitwerking van de verschillende deelprojecten tezamen de 11 cm MHW-verlaging mogelijk niet halen. In overleg met de verschillende initiatiefnemers worden de plannen verder geoptimaliseerd om de MHW-doelstelling te bereiken.</p> <p>In het (publieke) deelproject Groene Rivier is de keuze gemaakt om niet meer in te zetten op een meestromende nevengeul omdat uit een geactualiseerde begroting bleek dat de kosten het beschikbare budget ruim te boven gingen. Er is gekozen voor een geïsoleerde strang. De verwachting is dat deze maatregel eind 2012 kan worden aanbesteed.</p> <p>Op dit moment is de verwachting dat via minnelijk overleg en samenwerking realisatie in 2015 haalbaar is, mits de vergunningenprocedures tijdig afgehandeld kunnen worden.</p>	11 cm
Uiterwaardvergraving Millingerwaard	<p>Het project is een combinatie van een NURG-project (met 6 cm waterstanddaling) en een PKB-maatregel (met 3 cm waterstanddaling). De uitvoeringswerkzaamheden zijn in het najaar 2011 gegund. Provinciale Staten van Gelderland hebben in het najaar van 2011 ingestemd met de Herinrichting van de Millingerwaard inclusief de uitplaatsing van steenfabriek de Beijer inclusief de voorgestelde financiële bijdrage. In het voorjaar 2012 hebben Provinciale Staten van Gelderland het Provinciaal Inpassingsplan voor het terrein van De Beijer vastgesteld. Volgens de planning wordt het veiligheidsniveau met de benodigde waterstanddaling voor eind 2015 opgeleverd.</p>	6 cm

Uiterwaardvergraving Bemmelse waarden	De uitvoering is begin 2010 gestart. Het overgrote deel van de inrichtingswerkzaamheden is inmiddels uitgevoerd. De met de hydraulische taakstelling samenhangende werkzaamheden waren eind 2011 nagenoeg afgerond. De uitvoerder heeft verzocht om een langere periode voor de verwerking en afvoer van het vrijkomende zand. De afvoer van het zand heeft vertraging opgeleverd door hoogwater en broedende oeverwaluwen. Met de uitvoerder is afgesproken dat de werkzaamheden uiterlijk oktober 2012 zijn afgerond. De formele oplevering van dit deel van werkzaamheden is naar het najaar van 2012 verschoven.	5 cm
Uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden	Oorspronkelijk zou het project in 2014 zijn gerealiseerd, maar het zoeken naar een oplossing voor de kwelproblematiek en de bestemmingsplanprocedure van de gemeente Druten heeft het project vertraagd. Volgens de huidige planning wordt het project op zijn vroegst in oktober 2016 afgerond. Gekeken wordt naar mogelijkheden tot versnelling, waarmee eerdere realisatie toch mogelijk is.	6 cm
Natuurontwikkelingsproject Noordwaard	Het project is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm waterstanddaling gehaald.	17 cm
Uiterwaardvergraving Renkumse benedenwaard en Wageninger benedenwaard en veerstoep Lexkesveer	Het project is opgeleverd in november 2009 en heeft 18 cm waterstanddaling opgeleverd.	18 cm
Uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	Het inrichtingsplan wordt gefaseerd uitgevoerd. Delen zijn al uitgevoerd. Hiermee is een deel van de taakstelling al gerealiseerd. Het ontwerp-bestemmingsplan voor de resterende ingrepen is in juni 2012 ter inzage gelegd. De resterende werkzaamheden worden naar verwachting uiterlijk eind 2015 afgerond.	6-8 cm

Natuurregelgeving

De voor het riviereengebied relevante aanwijzingsbesluiten van Natura 2000-gebieden zijn nog niet vastgesteld. Daarmee is nog geen uitvoering gegeven aan het tienpuntenplan Natura 2000 dat de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in september 2011 aan de Kamer heeft gepresenteerd. In de brief van september wordt een andere aanpak van het riviereengebied overwogen; het samenvoegen van Natura 2000 gebieden en aanpassing van de beschermingsformule voor ganzen. Voorgaande heeft overigens tot nu toe geen consequenties voor het programma Ruimte voor de Rivier omdat het vergunningentraject bij de relevante maatregelen momenteel op basis van de oude wetgeving wordt doorlopen en zich geen hindernissen hebben voor gedaan.

De samenvoeging van de Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet is nog niet voltooid. Dergelijke nieuwe ontwikkelingen in de natuurregelgeving hebben geen gevolgen voor het programma Ruimte voor de Rivier. Aangezien het merendeel van de projecten van het programma Ruimte voor de Rivier zich in de – voorbereiding

van de - uitvoering bevinden zijn of worden deze vergund op rond van de thans vigerende regelgeving.

Het in voortgangsrapportage 19 gemelde risico van vertraging in de vergunningverlening als gevolg van de afslanking van dienstonderdelen van het Directoraat Generaal Natuur en Regio heeft zich niet voorgedaan. Inmiddels heeft het Directoraat zich op het gebied van vergunningverlening versterkt.

Vegetatiebeheer Uiterwaarden (voorheen Stroomlijn)

Het riviersysteem in termen van hoogwaterstanden dient in overeenstemming te zijn met de uitgangspunten van de PKB Ruimte voor de Rivier en het project Maaswerken. De PKB Ruimte voor de Rivier hanteert 1997 als uitgangspunt voor het effect van vegetatie in de uiterwaarden van de Rijntakken op de hoogwaterstanden. Op basis van dit uitgangspunt maakt Rijkswaterstaat een voorstel voor vegetatienormen met de maximaal toegestane verruwing in de uiterwaarden en bijbehorende wijze van onderhoud. Met de staatssecretaris is afgesproken dat de verantwoordelijkheid voor het vegetatiebeheer in de uiterwaarden bij het Rijk blijft en dus niet bij derden wordt belegd.

In dit verband is in 2007 onder de naam 'Stroomlijn' een begin gemaakt met het aanpakken van de spontaan opgekomen vegetatie in de uiterwaarden. Deze inhaalslag is een eenmalige activiteit om de verruwing in het rivierbed van alle grote rivieren terug te dringen en in overeenstemming te brengen met de normen. Het uitvoeren van Stroomlijn is, in samenhang met Ruimte voor de Rivierprojecten en de zeven NURG-maatregelen, nodig voor het bereiken van de waterveiligheidsdoelstelling in 2015.

De terreinen met achterstallig beheer zijn in beheer bij particulieren, bedrijven, overheden en uiteenlopende natuurbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer. In de verslagperiode is het projectplan voor de uitvoering van de inhaalslag afgerond en zijn Rijkswaterstaat, Dienst Landelijk Gebied en Staatsbosbeheer begonnen met de voorbereiding en uitvoering van vegetatie-ingrepen op terreinen waar dit qua natuur en benodigde toestemming relatief snel kan.

Niet duidelijk is of het doel (stroombanen grotendeels glad bij begin hoogwaterseizoen) realiseerbaar is. De belangrijkste oorzaak is dat de vegetatieontwikkeling in de uiterwaarden in de afgelopen decennia goed was voor natuurwaarden. Deze natuurwaarden zijn via diverse wetten beschermd en mogen alleen aangetast worden als er geen negatieve effecten ontstaan door de ingreep.

Effect van Ruimte voor de Rivier op de landbouw

Door agrariërs in te zetten voor beheer kunnen veel hectares landbouwgrond, met beperking, geëxploiteerd worden. Verkend wordt welke delen bij agrarische natuurverenigingen in beheer kunnen worden gegeven. Voor een ander deel van het beheer zijn natuurbeschermingsorganisaties geschikte partners, waarbij de inspanningsverplichting wordt neergelegd zoveel mogelijk met lokale agrariërs het gewenste beheer in te richten.

Effect op scheepvaart

Samen met rivierbeheerder Rijkswaterstaat wordt bij elke maatregel onderzocht of er effecten zijn op de diepte van de vaargeul en zo ja, hoe deze zo klein mogelijk kunnen worden gehouden zonder dat dit ten koste gaat van de vereiste waterstanddaling. Zo is in de vorige periode besloten om wegens de minder nadelige effecten op de scheepvaart als proef langsdammen aan te leggen in plaats van kribben te verlagen (zie VGR19).

2.4 Anticiperende maatregelen voor lange termijn

Bij drie PKB-maatregelen is op verzoek van de regionale initiatiefnemers bezien of de aanleg gecombineerd kan worden uitgevoerd met maatregelen die reeds anticiperen op de wateropgave voor lange termijn. Het betreft de PKB-maatregel zomerbedverlaging Beneden-IJssel bij Kampen in combinatie met de hoogwatergeul Kampen en de PKB-maatregelen dijkverlegging Cortenoever en dijkverlegging Voorsterklei bij Zutphen in combinatie met de aanleg van een geul in de Tichelbeeksewaard.

IJsseldelta-Zuid bij Kampen

In de verslagperiode is onderzoek verricht naar aanvullende maatregelen op de zomerbedverlaging Beneden-IJssel. Aanvullende maatregelen zijn nodig omdat de zomerbedverlaging niet kan worden uitgevoerd met de in de Planologische Kernbeslissing beoogde waterstandverlagende effecten van 41 centimeter bij Zwolle. Om nadelige effecten op de drinkwaterwinning bij Zwolle en op de beschermde natuur te voorkomen, wordt door zomerbedverlaging 21 centimeter waterstandverlaging gerealiseerd (zie VGR18 en VGR19 en zie voor de risicoservering paragraaf 5.1 in deze VGR). Als aanvullende maatregelen is gekeken naar het vervroegd inzetten van de bypass Kampen, onderdeel van de gebiedsontwikkeling IJsseldelta Zuid en de dijken langs de IJssel. Regionale bestuurders hebben 2 december 2011 geadviseerd om de bypass Kampen – die in de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier en het Nationaal Waterplan voor de lange termijn hoogwaterveiligheid is opgenomen – deels voor de korte termijn in te zetten. Op 31 mei 2012 is door de gedeputeerde van de provincie Overijssel namens de Stuurgroep gebiedsontwikkeling IJsseldelta-Zuid met daarin elf betrokken overheden, de planstudie bypass Kampen voor besluitvorming aangeboden aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu. In de brief aan de Kamer van 21 juni 2012 geeft de staatssecretaris voor Infrastructuur en Milieu aan het advies van de regio te zullen laten toetsen en geeft aan te verwachten na de zomer 2012 de projectbeslissing voor zowel de zomerbedverlaging als de beperkte inzetbare bypass Kampen te nemen.

IJsselsprong bij Zutphen

In de brief aan de Tweede Kamer over de IJsselanalyse van 21 november 2011 heeft de staatssecretaris aangegeven dat een lange termijnmaatregel alleen wordt aangelegd als het voor het Rijk goedkoper is om deze nu in plaats van later aan te leggen en of er sprake is van een regionale financiële bijdrage. De maatregel moet ook passen in een door de regio gewenste gebiedsontwikkeling. De staatssecretaris heeft in eerder genoemde brief aangegeven dat dit zal leiden tot een besluit om de eerder door de regio voorgestelde geul in de Tichelbeekse Waard nu niet aan te leggen. Reden is dat de vrijkomende grond uit de Tichelbeekse Waard slechts voor een klein deel kan worden toegepast in de aan te leggen dijken, dat daarmee de eerder schatte synergievoordelen vervallen en dat het daardoor niet langer goedkoper is om de geul nu aan te leggen. Op 22 mei 2012 heeft de staatssecretaris dit besluit, in combinatie met de projectbeslissing voor de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei genomen. Hierdoor blijft 50 tot 100 hectare beschikbaar voor de landbouw.

Communicatie

Steeds meer projecten van Ruimte voor de Rivier komen in de realisatiefase. De werkzaamheden van de projecten worden zichtbaarder en de informatiebehoefte van bewoners van projectgebieden neemt toe. Waterschappen, gemeenten,

provincies en Rijkswaterstaat zijn verantwoordelijk voor de communicatie richting de bewoners in de projectgebieden. Persoonlijk contact tussen bewoners en omgevingsmanagers, informatieavonden voor bewoners en (digitale) nieuwsbrieven zijn in deze fase van het project voor de projectgebieden onmisbaar.

Communicatie met de omgeving

Via de website Ruimte voor de Rivier, twitter, een digitale nieuwsbrief en de kwartaalkrant Waterstand worden de inwoners van het rivierengebied regelmatig geïnformeerd over de stand van zaken. Daarnaast is via uitgebreide omgevingscommunicatie ook veel rechtstreeks contact met de inwoners van de projectgebieden.

Kennisdeling

Naast communicatie met de omgeving is er ook veel interactie met geïnteresseerden in het programma. Hier is de website www.ruimtevoorderivier.nl een belangrijk middel voor en dient als portal voor docenten, studenten en scholieren. Zij kunnen doorlinken naar bestaande educatiesites voor hoogwaterbescherming.

Ook Hogeschool studenten worden geïnformeerd over Ruimte voor de Rivier. Ruim veertig studenten van hogeschool InHolland kregen in mei 2012 les over het programma. Naast het project Meinerswijk bij Arnhem, deden ze het project Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, het project dijkteruglegging Lent en het project ontpoldering Noordwaard aan.

Berichtgeving over het programma

Onderstaand een kleine selectie van noemenswaardige berichten die tijdens deze rapportageperiode zijn verschenen:

Oplevering Hondsbroeksche Pleij

Op 30 januari 2012 werd een van de eerste Ruimte voor de Rivierprojecten opgeleverd. Het regelwerk en de dijkteruglegging Hondsbroeksche Pleij kregen de nodige media aandacht van de landelijke, regionale en lokale pers. Er werd onder andere aandacht aan besteed in het NOS-journaal, op RTL nieuws, Radio 1, ANP, NRC en Trouw. Ook Omroep Gelderland, De Gelderlander, Radio Arnhem, Civiele Techniek, Cobouw, De Ingenieur, Dutchwatersector.com en Technisch Weekblad besteedden aandacht aan de oplevering.

Noordwaard

Op 14 april 2012 werd de start van de uitvoeringswerkzaamheden bij Noordwaard gemarkeerd. Dit gebeurde in het bijzijn van direct betrokken bewoners en agrariërs, aannemer, Rijkswaterstaat, bestuurders en diverse (landelijke) media. Media interesse was er van de NOS die zaterdagavond 14 april een item over de Noordwaard uitzond. Daarnaast toonden NOS Radio 1, het Brabants Dagblad, AD Rivierenland, GPD, Omroep Brabant Radio en TV en de lokale bladen Het Kontakt/Altena Nieuws belangstelling.

Startevenement projecten Ruimte voor de Rivier langs de IJssel

Voorafgaand aan het startevenement van de Ruimte voor de Rivier projecten in Deventer (uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden) op 29 maart 2012 vond een persexcursie per boot plaats, langs de plekken waar Ruimte voor de Rivier Deventer gaat

plaatsvinden. Belangstelling was er vanuit de NOS, Cobouw, Trouw, de Stentor en RTV Oost en Omroep Deventer.

De startbijeenkomst van de projecten in Zwolle op 18 juni 2012 is bijgewoond door Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu en leverde ook de nodige media aandacht op van Cobouw, Trouw, de Stentor en RTV Oost.

Buitenlandse aandacht

Ontpoldering Overdiepsche Polder en dijkteruglegging Lent

Er is veel (internationale) media belangstelling voor Ruimte voor de Rivier en het project Overdiepsche Polder. Onder andere de Vereniging van Wetenschapsjournalisten en internationaal vanuit Al Jazeera en National Geographic channel. Op de voorpagina van de grootste krant van Japan (Yomiuri Shimbun), oplage 13,6 miljoen en een bereik van circa 30 miljoen mensen, stond eveneens een artikel over de Overdiepsche Polder en Ruimte voor de Rivier. Scientific American ging in op de ruimtelijke inpassing in Nijmegen van de dijkteruglegging Lent.

Ruimte voor de Rivier in Polen

De Programmadirectie is in december 2011 door Agentschap NL en het Netherlands Water Partnership gevraagd een Government-2-Government samenwerking op te zetten met het Poolse waterschap RZGW Gdansk. Doel is kennisuitwisseling en het exporteren van Nederlandse expertise op het gebied van watermanagement. In vervolg op het eerste bezoek in februari 2012, vond het tweede bezoek plaats in mei 2012. Samen met het Netherlands Water Partnership, het Water Governance Centre, Deltares, en aantal bedrijven heeft de programmadirectie de Polish Dutch Dialogues georganiseerd. Hier zijn genoemde partijen in dialoog gegaan met Poolse overheden over de onderwerpen lange termijn planning, governance en procurement. Op 22 en 23 mei 2012 vond vervolgens de handelsmissie van de minister van Infrastructuur en Milieu plaats. Tijdens deze missie werd door de ambassade een waterseminar en watertentoonstelling georganiseerd. Ruimte voor de Rivier heeft aan dit seminar deelgenomen en stond met de beursstand op de tentoonstelling.

China

Een hoge Chinese delegatie bracht in de week van week 19 maart 2012 een vierdaags bezoek aan Nederland met als doel de bilaterale relatie op het gebied van waterbeheer verder versterken. De vertegenwoordiging uit China stond onder leiding van de minister van waterbeheer en bestond uit acht mensen in totaal. Naast de interesse in de Ruimte voor de Rivier maatregelen toonde de minister ook veel belangstelling in de scheepvaart op de Waal en de spuicapaciteit en de alternatieven voor de afsluitdijk.

Verenigde Staten

In het kader van de Memorandum Of Understanding tussen het U.S. Corps of Engineers en RWS, heeft een hoge delegatie van het Corps in mei 2012 een bezoek gebracht aan Nederland. Zij bezocht onder andere het Ruimte voor de Rivier project Noordwaard. In juni heeft een delegatie van Ruimte voor de Rivier een werkbezoek gebracht aan de Verenigde Staten. Centraal in deze bezoeken stond de wederzijdse kennisuitwisseling op het gebied van waterveiligheid en overstromingsrisico's voor de korte en lange termijn.

ingebracht. Deze zienswijze had geen betrekking op de projectbeslissing zelf maar op het hierin vermelde voornemen om een maximum vaarsnelheid in de oevergeul achter de langsdammen in te stellen. In het projectplan zelf wordt geen besluit genomen over de vaarsnelheid in de oevergeul. Na gereedkomen van de oevergeul zal een apart verkeersbesluit worden genomen. Met de indiener van de zienswijze is overeenstemming bereikt over de hoogte van een maximum vaarsnelheid waarbij het bereiken van ecologische doelstellingen en de manoeuvreerbaarheid van schepen in de oevergeul is geborgd. Naar verwachting zal in september 2012 het projectplan Waterwet worden vastgesteld.

Tabel 3.1 geeft de scopewijzigingen tot nu toe weer. Het financiële saldo van de scopewijzigingen tot en met de verslagperiode is – € 44,5 miljoen (prijspeil 2012). In het Algemeen Overleg met de Kamer d.d. 3 december 2009 en 12 mei 2010 is afgesproken het saldo vooralsnog binnen het programmabudget te handhaven om eventuele tegenvallers te kunnen opvangen.

4. Tabel 3.1: Scopemutaties

Scopewijzigingen tot verslagperiode	financieel gevolg	periode
dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	+ € 2 miljoen	VGR12
wijziging waterstanddalend effect bij de SNIP 3-beslissing van de ontpoldering Overdiepsche Polder met 3 cm minder	geen	VGR13
niet uitvoeren van de dijkverbetering Neder-Rijn/ Geldersche Vallei	- € 2,1 miljoen	VGR14
niet uitvoeren van de kadeverlaging Biesbosch	- € 1,5 miljoen	VGR15
uitbreiding plangebied met Oosterhoutse Waarden bij dijkteruglegging Lent (gefinancierd uit Kaderrichtlijn Water-budget)	+ € 5 miljoen	VGR16
niet uitvoeren van de dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	- € 9 miljoen	VGR16
niet uitvoeren van de obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg	- € 8,8 miljoen	VGR18
niet uitvoeren van de kribverlaging Waalbochten	- € 15,0 miljoen	VGR18
extra uiterwaardvergraving Millingerwaard wordt niet uitgevoerd tussen rivierkilometer 870 en 872, maar tussen rivierkilometer 867.5 en 868.5	geen	VGR18
kribverlaging op traject Tiel-Rossum wordt vervangen door een langsdam	geen	VGR 19
inconsistentie in PKB-referentieontwerp aangaande kribverlagingen Beneden-Waal en Fort St. Andries	+ € 2,9 miljoen	VGR 19
verlegging van westelijke projectgrens bij dijkverbetering Amer – Donge	+ € 0,9 miljoen	VGR 19
korte ingesloten tussenvakjes in scope opnemen van dijkkringen 43 en 24 en het grootste deel uit dijkkring 16 halen	- € 18,9 miljoen	VGR 19

Scopewijzigingen tot verslagperiode	financieel gevolg	periode
Saldo van de scopewijzigingen	- € 44,5 miljoen	

4. Planning en voortgang van het programma

4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen die het ministerie van Infrastructuur en Milieu onderscheidt in de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP): de zogenaamde SNIP-fasen. Dat zijn de variantkeuze (SNIP 2a), de projectbeslissing (SNIP 3), de voorbereidingsbeslissing voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), de uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6).

De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma en van een aantal specifieke maatregelen toegelicht.

4.2. Voortgang

In onderstaande tabel is de voortgang opgenomen. In het overzicht is zichtbaar dat er bij meerdere maatregelen aan een marktpartij wordt gegund, voordat het plan onherroepelijk is. In afwachting daarvan kan immers de voorbereiding van de uitvoering plaatsvinden. Er wordt niet met de feitelijke uitvoering begonnen voordat het plan onherroepelijk is. In de marktbenadering wordt rekening gehouden met de beheersing van de (financiële) risico's van deze werkwijze. Voor de planning wordt met deze aanpak een zeer forse tijdwinst geboekt. Bijkomend voordeel is dat de overgang van planstudiefase naar realisatiefase veel vloeiender verloopt en dat zo kennis behouden blijft.

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start marktbenadering	ontwerp plan terinzage	vaststelling plan	plan onherroepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
1	obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg								vervallen
2	extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	gereed	**	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
3	dijkteruglegging Lent	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed			2016
4	kribverlaging Waalbochten								vervallen
5	kribverlaging Midden-Waal	gereed	gereed	gereed	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	gereed	voor 2015
6	kribverlaging Waal Fort St. Andries	gereed	gereed	gereed	n.v.t.	n.v.t.			2015
7	kribverlaging Beneden Waal	gereed	gereed	gereed	n.v.t.	n.v.t.			2015
8	uiterwaardvergraving Brakelse benedenwaarden en dijkverlegging Munnikenland	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed			2015
9	uiterwaardvergraving	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	voor 2015

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start markt-benadering	ontwerp plan ter inzage	vaststelling plan	plan onherroepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
	Avelingen								
10	ontpoldering Noordwaard	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
11	ontpoldering Overdiepse Polder	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
12	kadeverlaging Biesbosch								vervallen
13	dijkverbetering Amer/Donge	*	gereed		gereed				2015
14	dijkverbetering Steurgat/Land van Altena	*	gereed		gereed				voor 2015
15	dijkverbetering Bergsche Maas/Land van Altena	*	gereed		gereed				voor 2015
16	dijkverbetering Oude Maas/Hoeksche Waard ***	*							2015
17	dijkverbetering Oude Maas/Voorne Putten ***	*							2015
	Zuiderklip	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	In 2008
18	berging op het Volkerak-Zoommeer	gereed							2015
19	uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	gereed	gereed						2015
20	uiterwaardvergraving Meinerswijk	gereed	gereed		gereed				voor 2015
21	uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	gereed	**	gereed	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	gereed	voor 2015
22	uiterwaardvergraving Middelwaard	gereed	**	gereed	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	gereed	voor 2015
23	uiterwaardvergraving De Tollewaard	gereed	**	gereed	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	gereed	voor 2015
24	obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	gereed	**	gereed				gereed	voor 2015
25	uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	gereed	gereed	gereed	gereed				2015
26	dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei								Vervallen
27	dijkverbetering Neder-Rijn/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	*							2016
28	dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse en Velpsebroek	*	gereed		gereed	gereed	gereed		2013
29	dijkverbetering Lek/Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	*							2016
30	dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	*							2016
31	dijkverbetering Lek/Lopiker-								vervallen

nr.	maatregel	SNIP2a	SNIP3	start marktbenadering	ontwerp plan ter inzage	vaststelling plan	plan onherroepelijk	gunning	prognose realisatie veiligheid
	en Krimpenerwaard								
32	dijkverlegging Cortenoever	gereed	gereed						2016
33	dijkverlegging Voorsterklei	gereed	gereed						2016
34	uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed		gereed	2015
35	uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
36	hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	gereed	gereed						2017
37	uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
38	dijkverlegging Westenholte	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	2015
39	zomerbedverlaging Beneden-IJssel	gereed							na 2015
	Hondsbroeksche Pleij	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	gereed	in 2011

(*) Bij dijkverbeteringen is een variantkeuze/SNIP2a niet aan de orde, omdat er geen sprake is van varianten.

(**) Door te kiezen voor een vervroegde marktbenadering is bij de SNIP2a beslissing door de staatssecretaris gelijk de investeringsbeslissing (vergelijkbaar met een SNIP3-beslissing) genomen en is vervolgens de markt ingeschakeld om het voorkeursalternatief uit te werken tot een definitief plan en dit plan uit te voeren.

(***) Uitvoering binnen Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) onder regie van Ruimte voor de Rivier.

Legenda van de kleuren bij prognose realisatie veiligheid

	verwachting is dat het veiligheidsniveau voor 2015 wordt opgeleverd
	verwachting is dat het veiligheidsniveau in 2015 wordt opgeleverd
	verwachting is dat het veiligheidsniveau in 2016 of later wordt opgeleverd
	maatregel is vervallen (zie hoofdstuk 3)
	maatregel is gereed, maatregel valt buiten het PKB-basispakket, was bij het opstellen van de PKB al een 'lopend project' en is nodig voor het halen van de veiligheidsdoelstelling

4.2.1 Voortgang verslagperiode

A. mijlpalen planstudiefase

Variantkeuze (SNIP2A)

Voor alle maatregelen is een SNIP 2A-beslissing genomen.

Projectbeslissing (SNIP 3)

Afgelopen half jaar zijn de projectbeslissingen genomen voor de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. Daarmee is, inclusief de eerder genomen projectbeslissingen, voor ruim 86% (VGR19: 73 procent) van het PKB-budget voor de realisatiefase een SNIP 3-beslissing

genomen. Deze 86% procent is inclusief de investeringsbeslissing bij de vijf maatregelen in bovenstaande tabel met de verwijzing naar (**).

B. mijlpalen realisatiefase

Vorbereiding van ruimtelijke plannen (op weg naar een uitvoeringsbeslissing)

In de verslagperiode is het ontwerp-inrichtingsplan dan wel de ontwerp-bestemmingsplannen ter visie gelegd voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard, voor de uiterwaardvergraving Meinerswijk, voor de dijkverbetering Amer/Donge en voor de dijkverbetering Steurgat/ land van Altena en dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena.

Voor de extra uiterwaardvergraving Millingerwaard, voor de dijkteruglegging Lent en voor de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland is het inpassingsplan dan wel bestemmingsplan vastgesteld. Daarmee is voor 72% van het PKB-realisatiebudget het plan vastgesteld.

Na de vaststelling van het bestemmingsplan bestaat, tot slot, de mogelijkheid van het indienen van een beroep bij de Raad van State.

De ingediende beroepen aangaande de dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden zijn door de Raad van State afgewezen en met deze uitspraak is het bestemmingsplan onherroepelijk geworden. Daarmee is voor 41% van het PKB-realisatiebudget het plan onherroepelijk.

Uitvoeringsbeslissingen (SNIP 5)

Voor de uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen is het werk gegund. Daarmee is voor 45% van het PKB-realisatiebudget het werk gegund.

In de verslagperiode is de inschrijving door marktpartijen gestart op de dijkteruglegging Lent, de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland, kribverlaging Fort St Andries, kribverlaging op de Beneden Waal (kribverlagingen fase 3) en de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek). De gunning op deze maatregelen wordt in de volgende verslagperiode verwacht. Dan zal het werk gegund zijn voor 70% van het PKB-realisatiebudget.

4.2.2 Tijddoelstelling

Zoals reeds in de 19^e voortgangsrapportage is gemeld, wordt verwacht dat voor acht maatregelen het veiligheidsniveau niet voor eind 2015 wordt gerealiseerd. De markt wordt gevraagd bij de maatregelen die nog niet gegund zijn om – binnen het SNIP3-budget – te onderzoeken of versnelling mogelijk is, zodat de waterveiligheid bij deze maatregelen toch eind 2015 kan worden opgeleverd.

In de verslagperiode is voor € 22,7 miljoen aan vastgoed verworven. In totaal is per 30 juni 2012 € 364 miljoen aan vastgoed gekocht. In oppervlakte is circa 85% van de totale vastgoedopgave gerealiseerd. Van het aantal dossiers aangaande rivierverruiming is 70% verworven. Bij de meeste maatregelen is inmiddels voldoende vastgoed verworven om de realisatie doelmatig te kunnen starten. Bij de grote projecten in het Benedenrivierengebied (waar onder ontpoldering Noordwaard en ontpoldering Overdiepsche Polder) is de vastgoedopgave in de verslagperiode bijna afgerond. Van de betreffende totaal 150 dossiers is slechts twee maal een uitspraak van de rechter nodig gebleken.

In de verslagperiode zijn de onteigeningstrajecten opgestart voor de uiterwaardvergraving Avelingen (en gestaakt omdat met de eigenaren van alle benodigde percelen overeenstemming is bereikt), de uiterwaardvergraving Ruimte voor de Lek en de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland.

De vastgoedverwerving voor alle dijkverbeteringen is, financieel gezien, 3% van de totale vastgoedopgave van het programma en is de helft van het programmabrede aantal vastgoeddossiers. De vastgoedverwerving in deze ligt bij Waterschap Rivierenland en is in de verslagperiode op gang gekomen.

4.2.3. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau

Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard

Voor het terrein van steenfabriek de Beijer is in april 2012 het Provinciaal Inpassingsplan door Provinciale Staten Gelderland vastgesteld. Op dit vastgestelde plan is in de verslagperiode één beroep aangetekend bij de Raad van State. Ten behoeve van de realisatie van het inpassingsplan, hebben Provinciale Staten in de verslagperiode vervolgens ingestemd met het indienen van het officiële verzoek aan de Kroon tot onteigening van het in de te graven nevengeul gelegen bedrijf.

Dijkteruglegging Lent

Met de vaststelling van het bestemmingsplan in maart 2012 door de gemeente Nijmegen is een belangrijke mijlpaal gehaald. Binnen de beroepstermijn zijn er vier beroepsschriften ingediend, waarvan één met een schorsingsverzoek. Het schorsingsverzoek is op 21 juni 2012 door de Raad van State afgewezen. Op 28 juni 2012 is er nog een tweede belangrijke mijlpaal gehaald, namelijk het voornemen tot gunning van de realisatie van het werk aan één van de acht marktpartijen die hebben ingeschreven. Naar verwachting zal de overeenkomst in juli 2012 worden getekend, mits er geen bezwaren worden ingediend in de zogenaamde Alcatel-periode, en kan eind 2012 de schop in de grond. Daarnaast is in mei 2012 de overeenkomst met Prorail getekend voor de verlenging van de bestaande pijlers in de spoorbrug Nijmegen in het kader van de dijkteruglegging.

Met de ongeveer 90 eigenaren van vastgoed (grond, woningen, bedrijven) is, op één na, overeenstemming bereikt. Hopelijk kan ook met de laatste eigenaar overeenstemming worden bereikt zodat er geen onteigeningsprocedure hoeft te worden doorlopen. De grondpositie is nu al zodanig dat de uitvoering niet kan worden vertraagd. Vooruitlopend op de realisatie van het totale project zijn er een drietal versnellingsmaatregelen in uitvoering: kabels en leidingen worden verlegd, woningen geamoveerd en archeologisch onderzoek uitgevoerd. Bijzonderheid is het onderzoek naar gevonden resten van fort Knodsenburg, van waaruit stadhouder Maurits van Nassau rond 1591 Nijmegen heeft belegerd en ontzet uit Spaanse handen.

Kribverlagingen Waal

Op het traject Midden-Waal is de aannemer na het hoogwaterseizoen weer gestart met de verlaging van de resterende kribben. Naar verwachting zullen aan het einde van 2012 alle circa 250 kribben van de Midden-Waal zijn verlaagd. Voor de realisatie van de kribverlaging en de langdammen op de trajecten Fort St Andries en Benedenwaal is in de verslagperiode de vergunningprocedure en de

aanbestedingsprocedure opgestart. In respectievelijk september en oktober 2012 zullen naar verwachting beide worden afgerond.

Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Munnikenland

De marktbenadering is gestart. Na een voorselectie, die heeft geresulteerd in vijf geïnteresseerde partijen, is in maart 2012 de inschrijvingsfase gestart voor een partij die de realisatie op zich gaat nemen. Eind juni 2012 is de uitvoering van de maatregel voorlopig gegund. Na de Alcatel-periode zal definitief worden gegund in juli 2012.

In maart 2012 is het bestemmingsplan door de gemeenteraad van Zaltbommel vastgesteld en vervolgens gecoördineerd met de besluiten van enkele hoofdvergunningen zes weken ter inzage gelegd. Dit heeft geresulteerd in vier beroepen, waarbij twee appellanten hebben verzocht om een voorlopige voorziening. De zitting voor die voorlopige voorziening vindt op 13 juli 2012 plaats en de zitting voor de beroepen zal zijn op 31 augustus 2012.

Voorwaarde voor vaststelling van het bestemmingsplan was een overeenkomst over beheer en onderhoud tussen Waterschap Rivierenland, Rijkswaterstaat, Land- en Tuinbouworganisatie Nederland, Staatsbosbeheer en Capreton (een vereniging voor agrarisch natuur- & landschapsbeheer). Deze overeenkomst is in februari 2012 afgesloten en beoogt dat lokale agrariërs een prominente rol krijgen in het beheer en onderhoud van het gebied.

Uiterwaardvergraving Avelingen

Begin februari 2012 is het contract getekend voor de uitvoering van het Ruimte voor de Rivier project Avelingen tussen de gemeente Gorinchem en de aannemerscombinatie. Eind mei 2012 zijn de werkzaamheden van start gegaan. Het project omvat het graven van een geul tussen het buitendijkse bedrijventerrein Avelingen aan de Merwede en het transporteren van de vrijkomende grond naar het te ontwikkelen bedrijventerrein Gorinchem Noord. Het bestemmingsplan Gorinchem Noord ligt thans voor bij de Raad van State. Als de Raad van State het bestemmingsplan nietig verklaart, dan leidt dit tot aanpassing van de uitvoering en een risico op vertraging in oplevering en in mogelijk hogere kosten. Een eventuele vertraging heeft vooralsnog geen invloed op het bereiken van de programmadoelstelling in 2015.

Ontpoldering Noordwaard

In de verslagperiode zijn de werkzaamheden in de Noordwaard van start gegaan voor het doorstroombaar maken van de Noordwaardpolder. De aannemer is begonnen met het ontgraven van kreken, de aanleg van terpen en kaden, de aanleg van werkwegen en het kappen en herplanten van bomen. De kabel- en leiding-eigenaren zijn aan de slag met het aanpassen van hun netwerken. Op 14 april 2012 is een informatiedag gehouden: de bewoners en overige belangstellenden hebben van dichtbij kennis genomen van de werkzaamheden. Ongeveer 800 mensen hebben hier gebruik van gemaakt.

Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State in oktober 2011 heeft de Minister op 3 februari 2012 een Besluit tot reparatie van het Rijksinpassingsplan Ontpoldering Noordwaard vastgesteld. Voor één specifieke locatie heeft de huidige eigenaar nogmaals beroep ingesteld bij de Raad van State. Hiervoor is eind juli 2012 een zitting gepland. Dit beroep heeft geen invloed op de voortgang van de werkzaamheden.

In de verslagperiode is één agrarisch perceel met opstallen door de rechter onteigend. Voor enkele dossiers loopt nog een onteigeningsprocedure; 95 procent van de ruim 100 dossiers zijn inmiddels minnelijk afgerond. Het totaal aantal onteigeningen zal naar verwachting zeer beperkt blijven.

In de verslagperiode is onrust ontstaan bij de bewoners en de agrariërs over de toepassing van thermisch gereinigde grond in de terpen. Rijkswaterstaat heeft dit opgelost door de thermisch gereinigde grond alleen in wegen en kades toe te passen en niet in de agrarische terpen.

Ontpoldering Overdiepse Polder

De uitvoering van de maatregel verloopt voorspoedig. In najaar 2012 wordt volgens planning de eerste boerderij op een van de terpen opgeleverd.

Dijkverbetering Amer/Donge

Met het waterschap Brabantse Delta is in juni 2012 een overeenkomst gesloten tot de uitvoering van deze beperkte dijkverbetering. Op het in de verslagperiode ter inzage gelegde ontwerp projectplan voor de Waterwet zijn twee zienswijzen ingediend. Het betreft hier twee partijen die grond moeten afstaan aan de dijkverbetering

Dijkverbetering Steurgat/ land van Altena en dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena (Rivierenland)

Voor de dijkverbetering langs het Steurgat moet een omgevingsvergunning worden afgegeven. De ontwerpbesluiten en de ontwerpbeschikkingen zijn hiervoor in juni 2012 ter inzage gelegd. Hierop is gedurende zes weken beroep mogelijk.

De Samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie Noord-Brabant, gemeente Werkendam, Waterschap Rivierenland en het Ministerie van Infrastructuur en Milieu is in mei 2012 door alle partijen ondertekend. De Realisatieovereenkomst is in concept gereed en is aan de bestuurlijke partijen aangeboden.

Begin juni 2012 zijn het Plan van Aanpak voor de realisatiefase en het inkoopplan goedgekeurd door de PDR, waarna het waterschap voortvarend aan de slag is gegaan met de voorbereiding van de realisatie.

Dijkverbeteringen Oude Maas/ Hoeksche Waard en Voorne Putten

In het maatregelgebied van waterschap Hollandse Delta worden over een totale lengte van 75 km dijkverbeteringen uitgevoerd in het kader van het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). In de PKB-Ruimte voor de Rivier is binnen dit waterschap zo'n 3,7 km aan dijkverbeteringen opgenomen: de maatregelen dijkverbetering Oude Maas/Hoeksche Waard en Oude Maas/Voorne Putten. In de eerste helft van 2009 (zie VGR 14) is ingegaan op het verzoek van het waterschap om vanwege de overlap de dijkverbeteringen Oude Maas/Hoeksche Waard en Oude Maas/Voorne Putten, onder regie van Ruimte voor de Rivier, binnen het HWBP uit te voeren. Over de voortgang wordt derhalve gerapporteerd in de voortgangsrapportage van het Grote Project HWBP.

Berging op het Volkerak-Zoommeer

Rond het Volkerak Zoommeer zullen de bestaande dijken en kunstwerken worden aangepast zodat - in situaties van hoge rivierafvoer en gelijktijdige storm op zee - tijdelijk water in het meer kan worden opgeslagen tot een maximale hoogte van 2,3 m+NAP.

De voorbereidingen (planstudie) voor het project zijn in de vorige verslagperiode afgerond. De projectbeslissing is nog niet genomen. Gevolg daarvan is uitstel van de tervisielegging en vaststelling van het Rijksinpassingsplan, vertraging in de start van de uitvoering van het project en een verhoogd risico op vertraging in de realisatie. Er worden afspraken met de uitvoerders van het project voorbereid - waterschappen en Rijkswaterstaat - zodat kort na de projectbeslissing de uitvoering kan starten.

Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden

Voor het particuliere project Huissensche Waarden zal de gemeente Lingewaard in september 2012 het voorontwerp bestemmingsplan voor inspraak ter inzage

leggen. Dit is een kwartaal later dan door de gemeente is gepland maar heeft geen consequenties voor het behalen voor het veiligheidsniveau in 2015.

Uiterwaardvergraving Meinerswijk

Eind juni 2012 is bij dit project de ruimtelijke ordeningsprocedure gestart in samenhang met de hoofdvergunningen. De start van de ter inzage legging van de omgevingsvergunning markeert ook de goede samenwerking met de gemeente Arnhem en de inpassing van de Ruimte voor de Rivier-maatregel in de visie voor het gebied van de gemeente Arnhem. Daarmee ligt het project goed op schema voor de realisatie. Een complicerende factor is echter wel dat een belangrijke grondbezitter (een projectontwikkelaar) verwickeld is in een (gedeeltelijk) faillissement. Dat kan de medewerking met de eigenaar voor de uitvoering van de maatregel beïnvloeden.

Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, de Tollewaard en obstakelverwijdering machinistenschool Elst

In maart 2012 is het Definitieve Ontwerp van de vier maatregelen vastgesteld. Op basis hiervan zijn in mei 2012 de vergunningaanvragen ingediend, en de verwachting is dat na de zomer van 2012 de ontwerp vergunningen ter inzage worden gelegd. De provincie Gelderland, de provincie Utrecht en de gemeente Rhenen hebben daartoe de coördinatiebesluiten, in het kader van de crisis- en herstelwet, genomen. Hierdoor worden de vergunningaanvragen gecoördineerd en doorlopen ze dezelfde procedure.

Voor de Tollewaard, Middelwaard en de Doorwerthsche Waarden is één werkgroep Bevoegd Gezag opgericht die de vergunning onderling afstemt. In Middelwaard, De Tollewaard en Doorwerthsche Waarden heeft de opdrachtnemer ervoor gekozen geen bestemmingsplanwijziging door te voeren. Er wordt uitgegaan van een projectplan Waterwet met Omgevingsvergunning waarbij de bestemming agrarisch met natuur- en landschappelijke waarden ongewijzigd blijft. Deze keuze heeft voordelen voor de planning doordat snel met de uitvoering gestart kan worden.

Er vindt overleg plaats met diverse beheerders. Een van de scenario's steekt in op gezamenlijk agrarisch beheer waarbij de reeds aanwezige eigenaren nu worden benaderd.

Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (Ruimte voor de Lek)

Het inpassingsplan is door de provincie Utrecht in procedure gebracht en is door de provincie aan het eind van de verslagperiode ingebracht in de vergadering van Provinciale Staten van 2 juli 2012 (en, net na de verslagperiode, vastgesteld). Rijkswaterstaat is gestart met de aanbestedingsprocedure.

Dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek

De projectbeslissing en het besluit voor de start van de marktbenadering zijn in juli 2011 genomen. De daadwerkelijke start van de aanbesteding is uitgesteld in verband met een reeds gestart project aan de naastgelegen kade door de gemeente Arnhem. De twee projecten kunnen niet gecombineerd worden uitgevoerd waarop is besloten om de dijkverbetering uit te voeren nadat het werk aan de kade is afgerond. De aanbesteding zal eind 2012 starten zodat in het voorjaar van 2013 kan worden gestart met de daadwerkelijke realisatie. Ondanks de latere uitvoering van deze dijkverbetering zal de waterveiligheid hier tijdig (voor uiterlijk eind 2015) worden gerealiseerd.

Dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard, dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard / beide dijkkring 43, dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden / dijkkring 16 (Rivierenland)

Deze dijkverbeteringen zijn onder te verdelen in 3 trajecten.

Traject Schoonhoven-Langerak (onderdeel van dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden):

Het feit dat de bodem langs de Lek ten gevolge van jarenlange baggerwerkzaamheden lager blijkt te liggen dan ten tijde van de PKB was voorzien, leidt ertoe dat de veiligheidsopgave van deze dijk opnieuw moet worden verkend. Het afgelopen half jaar heeft waterschap Rivierenland metingen en onderzoek verricht naar de stabiliteit van de dijk bij een waterafvoer van 16.000 m³/s bij Lobith, uitgaande van de diepere bodemligging. De resultaten van probleemverkenning naar de stabiliteitsproblemen op dit traject en een plan van aanpak voor een planstudie worden in juli 2012 bekend.

Traject Arnhem-Malburgen (onderdeel van dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard):

Voor het traject Arnhem – Malburgen betreft de dijkverbetering het over een paar honderd meter aanleggen van een kwelscherm en een binnenberm. Voor dit traject is, gezien de eenvoud van de opgave, geen bestemmingsplanwijziging aan de orde. De uitvoeringstermijn van de maatregel is ook zeer beperkt: de aanleg van het scherm en de berm wordt in een maand uitgevoerd. Daarom heeft de staatssecretaris voor de voorspoedige uitvoering van de maatregel een separate projectbeslissing genomen in de vorige verslagperiode (zie VGR19). In mei 2012 heeft het ministerie van Infrastructuur en Milieu de afspraken voor de realisatie in een contractbrief met Waterschap Rivierenland vastgelegd. De voorbereiding van de uitvoering is gestart en de benodigde bomenkap, vooruitlopend op het gesloten seizoen, is uitgevoerd zodat in oktober en november 2012 de werkzaamheden aan de dijk kunnen plaatsvinden. De marktbenadering is gestart voor de realisatie in de maanden oktober en november 2012. Gunning is voorzien in juli 2012.

Traject Nederrijn-Lek (Dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard met uitzondering van het traject Arnhem-Malburgen, dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard, dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden met uitzondering van het traject Schoonhoven-Langerak):

Het Waterschap bereidt het SNIP 3 advies voor. Naar verwachting zal deze in de tweede helft van 2012 gereed zijn. Er heeft een consultatieronde met belanghebbenden plaatsgevonden op basis van een voorontwerp Rijksinpassingsplan. Diverse inspraakreacties hebben geleid tot aanpassingen van het voorkeursalternatief op diverse locaties. Tevens zijn optimalisaties op het ontwerp uitgevoerd. In mei 2012 is een stabiel dijkverbeteringsontwerp vastgelegd in een maatregelenkaart, die wordt doorvertaald in het ontwerp-Rijksinpassingsplan dat aan het eind van de verslagperiode nagenoeg gereed is.

In juni 2012 is de Samenwerkingsovereenkomst voor dit traject ondertekend door vier betrokken gemeenten, twee provincies, het Waterschap Rivierenland en het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (bij Zutphen)

Op 21 mei 2012 is door de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu de projectbeslissing (SNIP3) genomen voor beide dijkverleggingen. Op basis van het ontwerp zijn de ontwerp-bestemmingsplannen in concept opgesteld. De gemeenteraden van Voorst en Brummen hebben aangegeven het

ontwerpbestemmingsplan in principe in procedure te willen nemen. Dit zal na de zomer van 2012 plaatsvinden.

Het waterschap Veluwe heeft de planstudie hiermee afgerond en zal ook de uitvoering ter hand nemen. Daarvoor is een Plan van Aanpak opgesteld en inmiddels ook vastgesteld.

Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer)

De eerste terp is opgeleverd en de vergraving van de Munnikenhank verloopt voorspoedig. Hierbij vindt nauw overleg plaats met de bewoners en agrariër in het gebied. Stichting IJssellandschap heeft het voorlopig ontwerp van de Natuurderij vastgesteld. Op 11 april 2012 heeft de Raad van State een tussenuitspraak gedaan op de drie ingediende beroepschriften aangaande het door de gemeente Deventer vastgestelde bestemmingsplan. De Raad vraagt naar aanleiding van twee ingestelde beroepen aan de gemeente Deventer om voor augustus 2012 om een nadere onderbouwing van de verplaatsing van de salonboten in de Worp. Het derde beroepschrift is afgewezen.

Zoals verwacht worden er in het gebied tussen de bruggen tegenover de stad diverse niet-gesprongen explosieven gevonden. In overleg met de Explosieven Opruimings Dienst Defensie zullen de explosieven worden verwijderd.

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

Op 27 maart 2012 heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu de projectbeslissing genomen voor de realisatie van de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld. De planstudie, die is gedaan door de provincie Gelderland, wordt hiermee afgesloten. Waterschap Veluwe neemt de verantwoordelijkheid op zich om het plan te realiseren. Daartoe is op 28 juni 2012 de realisatieovereenkomst ondertekend tussen de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu en de dijkgraaf van waterschap Veluwe.

Ter voortzetting van de bestuurlijke samenwerking is in de verslagperiode de bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst ondertekend door de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, de dijkgraaf van waterschap Veluwe, de gedeputeerde van de provincie Gelderland en de burgemeesters van de gemeenten Heerde, Hattem en Olst-Wijhe.

Ten behoeve van die realisatie is in de verslagperiode gewerkt aan het voorbereiden van de stukken voor de ruimtelijke ordening procedures, de vergunningenprocedures en voor de aanbestedingsprocedure. Naar verwachting zal de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu in september 2012 het ontwerp Rijksinpassingsplan ter inzage leggen. In dezelfde periode zal de aanbesteding worden opgestart.

In de PKB was al onderkend dat de aanleg van de geul een doorwerking heeft op de verkaveling en de bedrijfsvoering van de agrarische bedrijven in het gebied. Om negatieve effecten te voorkomen wordt in het verwervingsproces voor de gronden onder de nieuwe dijk al gezocht naar compensatiemogelijkheden in de vorm van ruilgronden. De eerste overleggen daarover met de agrariërs in het gebied hebben plaatsgevonden. De daadwerkelijke kavelruil die daar onderdeel van uit zal maken, vindt plaats nadat de grondeigenaren en pachters, die grond kwijtraken door de aanleg van de hoogwatergeul, zijn gecompenseerd. Dit biedt de boeren in het gebied perspectief voor de toekomst.

Dijkverlegging Westenholte en uiterwaardvergraving Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden (bij Zwolle)

Op 25 februari 2012 is het bestemmingsplan Scheller- en Oldener Buitenwaarde onherroepelijk geworden. De twee ingediende beroepen zijn door de Raad van State afgewezen. Naar aanleiding van het amendement van de gemeenteraad waarin zij het College van B&W verzoekt om in overleg met betrokkenen, Waterschap Groot Salland, provincie en Rijkswaterstaat een extra variant voor een ontsluiting naar een van de bestaande woningen te onderzoeken is op basis van het onderzoek besloten om deze variant verder uit werken.

Naar aanleiding van vijf ingediende beroepen op het door de gemeente Zwolle vastgestelde bestemmingsplan omtrent Westenholte, is door de uitspraak van de Raad van State op 23 mei 2012 het bestemmingsplan Westenholte onherroepelijk geworden behoudens twee technische verbeteringen binnendijks.

Op 18 juni 2012 is het startevenement gehouden omtrent de realisatie in aanwezigheid van de Staatssecretaris, regionale bestuurders, omwonenden en andere belanghebbenden.

Bij de Scheller- en Oldeneler Buitenwaarden is er voor één vastgoeddossier nog geen overeenstemming en derhalve is de onteigening daarvoor in gang gezet. Bij de dijkverlegging Westenholte is het Koninklijk Besluit genomen voor de gerechtelijke onteigening bij twee eigenaren.

Zomerbedverlaging Beneden-IJssel
Zie paragraaf 2.4.

Dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij
In februari 2012 heeft de aannemer zijn werkzaamheden opgeleverd. De onderhoudstermijn van de aannemer loopt tot november 2012. Hiermee is de eerste Ruimte voor de Rivier maatregel gerealiseerd. Er wordt maximaal 40 centimeter waterstanddaling gerealiseerd doordat Rijkswaterstaat in samenwerking met waterschap Rijn en IJssel bijna drie kilometer dijk 150 à 250 meter landinwaarts is verplaatst waardoor de IJsseluiterwaard ter plaatse twee maal zo breed is geworden. Tevens is een hoogwatergeul aangelegd voor extra waterafvoer bij extreem hoge waterstanden met aan de zuidelijke rand van de geul een regelwerk van 160 meter breed met dertig doorstroomopeningen. Hierdoor is de toevoer van water naar de hoogwatergeul te regelen en is de waterverdeling naar de Rijn en IJssel constant te houden conform de vastgestelde verdeling; dit ook ten behoeve van de scheepvaart op de Rijn en de IJssel. Ondertussen is het overdrachtsproces richting de verschillende beheerders in gang gezet. De opleveringsbeslissing (SNIP 6) zal in het najaar van 2012 worden genomen.

In 2010 is besloten tot een regelwerk bij de Pannerdensche Kop (zie VGR17). Deze beheersmaatregel moet voorkomen dat, als gevolg van de uitvoeringsvolgorde van de Ruimte voor de Rivier-maatregelen, de afvoerverdeling veranderd. In december 2011 is de bouw van een nieuw regelwerk gegund. Met het nieuwe regelwerk kan actief de afvoerverdeling over de Waal en het Pannerdensch kanaal worden gecorrigeerd. In de verslagperiode is het vergunningenproces doorlopen waarbij het projectplan Waterwet definitief is vastgesteld. Realisatie was gepland voor 2012 maar dit is verschoven naar 2013. Dit is een gevolg van het gegeven dat voor de bouw van het regelwerk ook een lokale zomerkade versterkt dient te worden. Hiervoor is in de verslagperiode onderzoek uitgevoerd waaruit is gebleken dat aanvullende maatregelen getroffen dienden te worden. Om efficiëntieredenen is gekozen om de bouw van het regelwerk en de aanpassing van de zomerkade in 2013 gecombineerd uit te voeren.

5. Risicomanagement en auditing

5.1 Beheersing risico's op programmaniveau

Risico's kunnen leiden tot negatieve financiële gevolgen of tot vertraging van de uitvoering van het programma. De endogene en exogene risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Voor endogene risico's valt de verantwoordelijkheid voor de gevolgen en beheersing van die risico's binnen het programma. Voor exogene risico's ligt de verantwoordelijkheid voor de gevolgen en beheersing buiten het programma. Het gaat dan bijvoorbeeld om wetswijzigingen of scopemutaties.

Het overzicht van risico's wordt elk kwartaal geactualiseerd. Dan wordt nagegaan of er nieuwe risico's worden voorzien en of de kansen en/of gevolgen van bestaande risico's zijn gestegen dan wel gedaald. Op basis van die inzichten worden vervolgens beheersmaatregelen getroffen om de kans van optreden of het effect van de risico's te verminderen. De ingeschatte kans van optreden van het risico vermenigvuldigd met de ingeschatte consequenties naar tijd en geld bepaalt de zogenaamde 'verwachtingswaarde' van een risico.

De programmarisico's worden geclusterd naar de volgende thema's:

- **Hydraulica:** risico's die te maken hebben met het niet realiseren van de in de PKB gevraagde waterstanddaling.
- **Dijken:** risico's die te maken hebben met door waterschappen gewenste veranderingen bij dijkontwerpen als gevolg van mogelijke wijziging van voorschriften en/of richtlijnen.
- **Grond:** risico's die samenhangen met de bestemming van grond.
- **Vastgoed:** risico's die samenhangen met de verwerving van de benodigde gronden en opstellen.
- **Natuur:** risico's die samenhangen met vergunningverlening op basis van de natuurwetgeving.
- **Proces:** omgevings- en organisatierisico's die de voortgang van het programma vertragen of de kosten verhogen.
- **Markt en Aanbesteding:** risico's die samenhangen met de aanbesteding en uitvoering van de maatregelen door marktpartijen.

Op basis van de reguliere actualisering van de risico's is een nieuwe top 5 van programmarisico's onder benoemde risico's samengesteld, zie Tabel 5.1. Voor de endogene risico's is hieronder een bedrag opgenomen als risicoreservering. Voor exogene risico's wordt dit niet gedaan. Bij het optreden van exogene risico's worden de budgettaire gevolgen ervan in beginsel niet binnen het PKB-budget gedekt.

Tabel 5.1: Top 5 programmarisico's

Risico	Verwachtingswaarde (kans * gevolg)
1. HYDRAULICA: Niet volledig bereiken van hydraulische taakstelling.	€ 60 miljoen
2. GROND: Archeologische toevalsvondst tijdens de uitvoering.	€ 5 miljoen

3. PROCES: Bestemmingsplannen, inpassingsplannen en/of omgevingsvergunningen worden niet of te laat vastgesteld of verleend door het Bevoegd Gezag of worden niet of deels onherroepelijk door een uitspraak van Raad van State.	75% kans op 6 tot 12 maanden
4. PROCES: De uitvoeringstijd wordt te krap door vertraging in de kritieke processen gedurende de voorbereiding.	50% kans op 9 maanden
5. PROCES: De kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alledaagse rivierverruimende maatregel (type, omvang en binnen gestelde oplevertijd).	50% kans op 9 maanden

Niet volledig bereiken van hydraulische taakstelling.

Dit risico is ongewijzigd ten opzichte van de vorige verslagperiode. De Zomerbedverlaging kan niet worden uitgevoerd met een waterstandverlagend effect zoals opgenomen in de PKB (zie paragraaf 2.4). Om de taakstelling te bereiken zijn aanvullende maatregelen nodig op de Zomerbedverlaging. De kosten voor aanvullende maatregelen zijn naar verwachting € 50 miljoen hoger dan het PKB-budget van de Zomerbedverlaging (zie VGR19). Voor deze kosten wordt een reservering onder dit risico aangehouden.

Als tijdens de realisatie blijkt dat aanvullende maatregelen bij andere projecten nodig zijn om aan de ten doel gestelde waterstanddaling uit de PKB te voldoen, worden deze ook uit dit risicoprofiel betaald. Hiervoor is een risicoreservering van € 10 miljoen aangehouden. Hiermee komt de totale reservering voor dit risico op € 60 miljoen.

Archeologische toevalsvondst tijdens de uitvoering

Dit risico is in de top 5 een nieuw risico ten opzichte van de vorige verslagperiode. Door het vervallen van het risico met betrekking tot beheer en onderhoud door natuurbeheerorganisaties komt dit risico in de top 5 van programmarisico's te staan.

De reservering voor mogelijke archeologische toevalsvondsten bij diverse maatregelen van totaal € 5,0 miljoen is met name bestemd voor maritieme archeologie. Hiervan betreft € 1,0 miljoen de berging en het conserveren van het koggeschip bij de maatregel Zomerbedverlaging Beneden IJssel. De overige € 4 miljoen zijn reserveringen voor andere relevante maatregelen, zoals dijkteruglegging Lent, uiterwaardvergraving Meinerswijk, uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer) en dijkverlegging Cortenoever.

Bestemmingsplannen, inpassingsplannen en/of omgevingsvergunningen worden niet of te laat vastgesteld of verleend door het Bevoegd Gezag of worden niet of deels onherroepelijk door een uitspraak van Raad van State.

Dit risico is inhoudelijk niet gewijzigd ten opzichte van VGR 19, er heeft echter wel een aanscherping van de formulering plaatsgevonden. Afgelopen periode is dit risico verminderd door vaststelling van de bestemmingsplannen van dijkteruglegging Lent en van uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder

Munnikenland en door het afwijzen van het grootste deel van de beroepen op de vastgestelde bestemmingsplannen voor uiterwaardvergravingen Westenholte en Scheller- en Oldeneler buitenwaarden. Aangezien er nog een aantal verschillende plannen en vergunningen zijn die nog niet vastgesteld respectievelijk verleend zijn of onherroepelijk zijn geworden (bijvoorbeeld Dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei en Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld) is dit risico nog steeds een top risico voor het programma.

Vanuit het programma wordt ingezet op advisering aan realisatoren, deelname aan overlegvormen als de ambtelijke werkgroepen Bevoegd Gezag en facilitering bij de besluiten-coördinatie grond van de Wet ruimtelijke ordening en Waterwet.

De uitvoeringstijd wordt te krap door vertraging in de kritieke processen gedurende de voorbereiding.

Door mogelijk onvoldoende voortgang in diverse kritieke processen gedurende de voorbereiding van de realisatie zoals ruimtelijke orderingsprocedures, administratieve onteigening van benodigde gronden, verplaatsen van kabels en leidingen door nutsbedrijven, natuurvergunningverlening, afronden van SNIP 3 en bezwaar vanuit de markt, kan vertraging ontstaan waardoor de beschikbare uitvoeringstijd te kort wordt.

Naast dit risico is er het feit dat het proces naar besluitvorming over de maatregelen langs de IJssel langer duurde dan voorzien door de noodzaak een aantal maatregelen te heroverwegen in tweede helft 2011 en de uitkomst daarvan te bespreken met de Kamer (zie VGR19). Door deze latere besluitvorming gaan bestemmingsplannen c.q. het rijksinpassingplan vertraagd de procedure in. De consequenties zijn dat ook de start van de aanbesteding verlaat, de start van de administratieve onteigening vertraagt en daarmee de uitvoeringstijd tot en met 2015 wordt verkort. Hetgeen zich in VGR19 vertaalde in een hoger risicoprofiel van de planning. Dit geldt met name voor de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld.

Daar staat tegenover dat steeds meer projecten in de realisatiefase komen, in aanbesteding zijn of inmiddels zijn gegund. Daarmee is per saldo dit risico ten opzichte van VGR 19 afgenomen.

Vanuit het programma wordt doorlopend gestuurd op het verkrijgen van inzicht in welke maatregelen op het kritieke pad liggen en op het onderzoeken waar versnellingsmogelijkheden zitten vóór start aanbesteding. Daarnaast worden de ambities met betrekking tot planning meegenomen in de aanbesteding richting de markt.

De kennis en kunde van de realisator is niet ingericht op het aanleggen van de niet alledaagse rivierverruimende maatregel (type, omvang en binnen gestelde oplevertijd).

Dit risico is ongewijzigd ten opzichte van de vorige verslagperiode. Om de gevolgen van dit risico in tijd en geld te beperken wordt voortdurend geïnvesteerd in de kennis en kunde van de initiatiefnemers. De opgave vanuit het programma is in de meeste gevallen geen gebruikelijke opgave voor de waterschappen en gemeenten. Dit vraagt andere opdrachtgeverskwaliteiten. Het programma zet hierbij uitgebreid in op facilitatie van de maatregelen om kennis en kunde bijeen te brengen.

Procesmanagement, kennis van planning en uitvoering, juridische kennis en kennis van contractbeheersing blijven de grootste aandachtsgebieden.

Het volgende risico uit de top 5 van VGR 19 is gemitigeerd en daarmee vervallen

uit de huidige top 5.

- Er kan geen financiering worden gevonden voor het voor de veiligheid benodigde extra natuurbeheer dat nodig is door areaaluitbreiding.

De staatssecretaris heeft besloten om uit het onvoorzien van het programma hiervoor een voorziening te treffen van € 25 miljoen waarmee het beheer en onderhoud kan worden afgekocht en de gerealiseerde waterveiligheidsmaatregelen te zijner tijd kunnen worden overgedragen aan de beheerorganisaties voor onderhoud. Dit betekent dat voor dit risico een aparte reservering is getroffen, waardoor deze is opgetreden uit het programma onvoorzien.

5.2 Risicoprofielen per thema

Deze paragraaf gaat in op de financiële risico's. Dit betekent niet dat de tijdrisico's geen rol spelen: deze worden net als de financiële risico's elk kwartaal bijgewerkt en 'doorvertaald' naar de probabilistische planning op maatregelniveau.

De optelsom van de financiële verwachtingswaarden van de individuele risico's voor het programma bepaalt het risicoprofiel per thema (zie Tabel 5.2).

Tabel 5.2: Kwantificering van risicoprofiel in miljoen euro naar programmathema's

Thema's	PKB4 verwachtings- waarde	verwachtingswaarde begin verslagperiode	verwachtingswaarde einde verslagperiode
Proces	96,9	49,5	23,1
Grond	116,4	25,1	29,2
Vastgoed	40,1	-	-
Hydraulica	54,2	60,2	60,2
Natuur	11,2	-	-
Markt & Aanbesteding	-	-	-
Subtotaal benoemde risico's	318,8	134,8	112,5
Onbenoemde risico's	65,4	20,0	9,5
Totaal	384,2	154,8	122,0

Uit het overzicht blijkt dat het risicoprofiel in de verslagperiode per saldo met € 32,8 miljoen is gedaald.

Voor de procesrisico's is het financiële risicoprofiel in de verslagperiode afgenomen. De belangrijkste mutaties voor de procesrisico's zijn:

- Voor het beheer en onderhoud door natuurbeheerorganisaties is € 25,0 miljoen toegezegd door de staatssecretaris. Dit bedrag is gedekt vanuit onvoorzien. Het risicoprofiel is afgenomen.
- Het risico dat het privaat plan bij Huissen niet doorgaat en extra kribverlagingen benodigd zijn, is met € 1,3 miljoen gedaald. Komende maanden zal over de invulling van het plan besloten worden.

Het risicoprofiel van de grondrisico's is toegenomen ten opzichte van VGR 19.

- De toename van het risicoprofiel van grond wordt veroorzaakt door een reservering van in totaal € 5,0 miljoen voor mogelijke archeologische toevalsvondsten tijdens de uitvoering. Bij de maatregel Zomerbedverlaging Beneden-IJssel is eerder een koggeschip aangetroffen dat geborgen en

geconserveerd zal moeten worden. Het risico op een archeologische toevalsvondst speelt bij meerdere maatregelen.

- De risico's met betrekking tot het grondverzet zijn per saldo licht gedaald nu het programma verder de realisatie ingaat. Diverse optimalisaties binnen het programma hebben geleid tot minder grondverzet. Daarnaast ligt de verantwoordelijkheid voor het grondverzet en veel bijbehorende risico's na gunning primair bij de markt. De sturing op de risicobeheersing zal via de realisator verlopen.

Tijdens de uitvoeringsfase blijven echter grondrisico's voor het programma bestaan. Uitvoeringsknelpunten rondom grondverzet vanwege (aanvullende) eisen vanuit omgeving en Bevoegd Gezag zijn risico's die het programma de komende tijd en tijdens de uitvoering zal moeten blijven beheersen. Dit geldt ook voor het risico van onverwacht afwijkende bodemkwaliteit tijdens de uitvoering.

Binnen het programma is de verwachting dat het vastgoedbudget binnen de programmaring zal volstaan, waardoor geen risicoreservering onder benoemde risico's nodig is.

Het risicoprofiel van de risico's onder het thema hydraulica is gelijk gebleven aan de vorige verslagperiode. Het profiel heeft vooral betrekking op aanvullende maatregelen die mogelijk voor het project Zomerbedverlaging getroffen moeten worden. Zie hiervoor de toelichting onder het toprisico hydraulica.

Voor de risicoprofielen van natuur en markt & aanbesteding zijn net als in de vorige verslagperiode geen financiële risico's met financiële gevolgen voor het programma.

Afgelopen verslagperiode is de reservering voor onbenoemde risico's (onvoorzien onvoorzien uit het PKB-budget) in de programmaring met € 10,5 miljoen verlaagd. Dit heeft een tweetal oorzaken. De reservering is met € 10 miljoen verlaagd omdat naarmate de realisatie van het programma vordert, steeds meer en zoveel mogelijk risico's onder "Benode risico's" zijn geïdentificeerd. Daarnaast is voor € 0,5 miljoen een exogene risico bij een maatregel opgetreden. Hiermee komt het totaal van onbenoemde risico's op € 9,5 miljoen.

5.3 Auditing

Op 16 januari 2012 is het 'Onderzoeksplan Control 2012' door het Auditcomité vastgesteld. Het onderzoeksplan bestaat uit een vijftiental onderzoeksvragen die vanuit een risicogeoriënteerde benadering zijn bepaald. Deze onderzoeksvragen zijn geadopteerd door de realisatoren (waterschappen, gemeenten en Rijkswaterstaat) en worden in 2012 via onderzoeken uitgevoerd. Op basis van deze onderzoeken wordt inzicht verschaft in de opzet en werking van de controlfunctie, het rechtmatig en doelmatig handelen en worden de voorwaarden geschepd om aan de voorkant van de realisatierisico's te komen. De risico's houden verband met tijd en geld en richten zich op de beheersaspecten die in de realisatiefase spelen en dan gaat het om bijvoorbeeld wijzigingenbeheer, risicomanagement, systeemgerichte contractbeheersing en deskundig opdrachtgeverschap.

Het uitvoeren van projecten in het kader van het programma Ruimte voor de Rivier kent een aantal controle aspecten dat normaliter geen onderdeel uitmaakt van het reguliere werk bij de realisatoren. Dit brengt met zich mee dat er door de realisatoren specifieke audits en toetsen worden uitgevoerd op (informatie)producten, werkwijzen, het kwaliteitssysteem en de financiële informatie. Vanuit het programma wordt

vervolgens, waar mogelijk, gesteund op deze activiteiten en het kwaliteitssysteem zodat er geen extra controldruck is.

Inmiddels zijn een vijftal onderzoeken afgerond waaronder een evaluatie op het vastgoedproces en een 'Stresstest op de ROK'. Daarbij zijn diverse formats en best practices ontwikkeld die zich richten op kwaliteitsborging en contractbeheersing.

6. De financiën van het programma

6.1. Programmabudget en programmaraming

Alle maatregelen van het programma Ruimte voor de Rivier zijn, conform het Basismodel Beheersing Grote Projecten, in de PKB gebudgetteerd volgens de Project Ramingen Infrastructuur (PRI)-systematiek. Het budget is volgens die systematiek in de PKB bepaald op € 2,2 miljard (prijspeil 2005) met een bandbreedte van 37 procent. In de praktijk neemt, naarmate de voortgang vordert, de scherpte toe en doen zich budgettaire mee- en tegenvallers voor. Conform de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) die het ministerie van Infrastructuur en Milieu toepast, is bij de variantkeuze (SNIP 2a) de bandbreedte maximaal 25 procent en bij de projectbeslissing (SNIP 3) maximaal 15 procent. De bandbreedte neemt af naarmate meer SNIP 3 (project)beslissingen zijn genomen.

Het programmabudget voor Ruimte voor de Rivier bedraagt d.d. 30 juni 2012 € 2.180,8 miljoen (was in VGR19 € 2.180,8 miljoen). Er zijn derhalve geen mutaties.

Tabel 6.1: het programmabudget per 30 juni 2012

Grafische weergave ontwikkeling budget en raming (bedragen in €mln)								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Budget	2.219,0	2.232,4	2.245,3	2.273,4	2.330,0	2.342,0	2.180,8	2.180,8
Raming	2.219,0	2.276,3	2.319,4	2.290,9	2.394,0	2.327,0	2.170,9	2.151,0
Spanning	0,0	43,9	74,1	17,5	64,0	15,0-	9,9-	29,8-

De programmaraming (prijspeil 2012) volgt op de bijgestelde ramingen per maatregel op grond van de reeds genomen projectbeslissingen, de in de verslagperiode voorgelegde projectbeslissingen, het saldo van aanbestedingsmee- en tegenvallers en de actualisering van het programmabrede risicoprofiel. De dynamiek van deze elementen maakt de raming tot een momentopname. De raming op 30 juni 2012 sluit op € 2.151 miljoen. Hiervoor geldt een bandbreedte van 9,8 procent (in VGR19 was de bandbreedte 10 procent). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen de € 2,0 miljard en € 2,4 miljard.

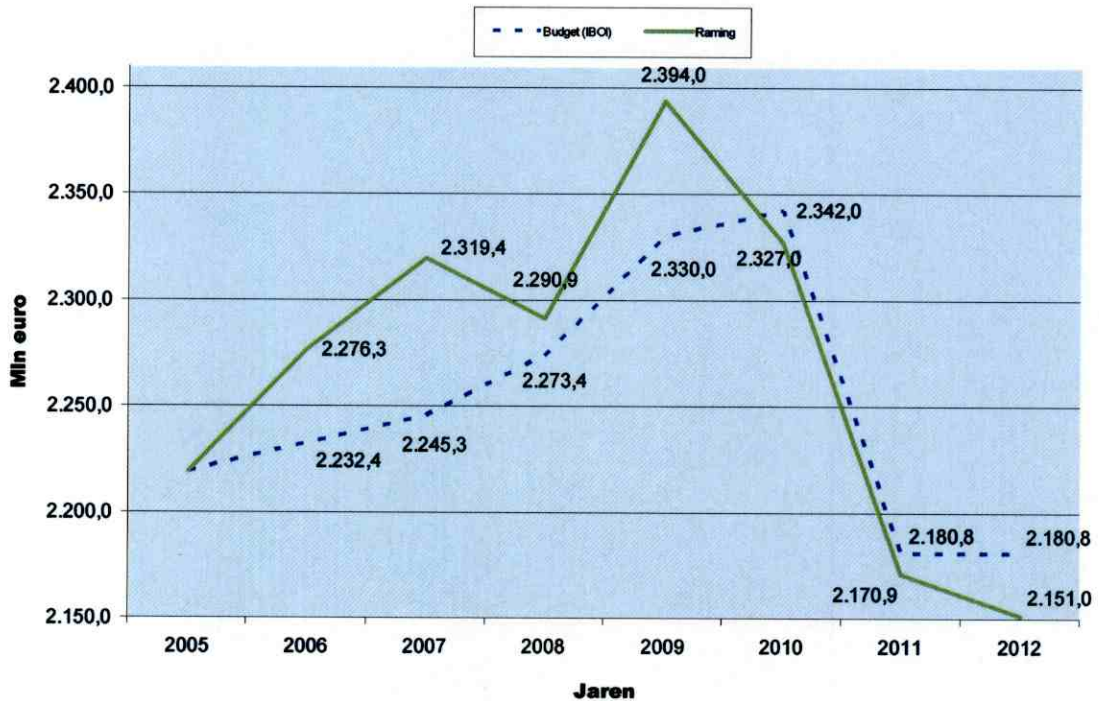
In vergelijking met de VGR 19 (€ 2.170,9 miljoen) is de raming per saldo naar beneden bijgesteld met € 19,9 miljoen. Deze daling bestaat uit een samenstel van posten:

1. daling van de maatregelramingen ad € 12,9 miljoen;
2. daling van het risicoprofiel ad € 32,8 miljoen;
3. Voor het beheer en onderhoud door natuurbeheerorganisaties is € 25,0 miljoen toegezegd door de staatssecretaris. Dit bedrag is gedekt vanuit onvoorzien. Het risicoprofiel is afgenomen.
4. treffen voorziening voor maatregelen ad € 0,8 miljoen.

Grafisch ziet de ontwikkeling van het budget en de raming er als volgt uit.

Figuur 6.1: ontwikkelingen budget en raming

Grafische weergave ontwikkeling budget en raming (bedragen in € mln)

De spanning per 30 juni 2012 tussen programmabudget (€ 2.180,8 miljoen) en raming (€ 2.151 miljoen) bedraagt -€ 29,8 miljoen. Die spanning was in VGR 19 -€ 9,9 miljoen en is dus verder afgenomen met € 19,9 miljoen.

Het aanbestedingsresultaat is tot en met de verslagperiode € 107,1 miljoen en is ten opzichte van VGR 19 niet gewijzigd.

6.2. Uitgaven en verplichtingen

Tabel 6.2 geeft de uitgaven aan voor de diverse fasen van het programma. De PKB-fase is afgesloten. Op deze noemer worden geen uitgaven meer gedaan of verplichtingen aangegaan.

Voor de planstudiefase zijn in de verslagperiode voor € 4,4 miljoen aan betalingen gedaan voor met name uiterwaardvergravingen bij Vianen, de kribverlagingen, de zomerbedverlaging Beneden-IJssel en de Hoogwatergeul bij Veessen-Wapenveld. De meeste planstudies zijn afgerond.

De uitgaven voor de realisatie bedragen in de verslagperiode € 90,8 miljoen. Deze hebben betrekking op:

- Betalingen voor de vastgoedaankopen. Deze lopen sinds 2007 via het Groenfonds. Om de betalingen voor lopende vastgoedaankopen te kunnen doen, is in de verslagperiode het saldo van het Groenfonds aangevuld met stortingen van in totaal € 25 miljoen. Deze betaling is opgenomen in tabel 6.2. De feitelijke vastgoeduitgaven door het Groenfonds bedroegen € 22,7 miljoen. De grootste uitgaven werden gedaan voor de Noordwaard, Veessen-Wapenveld, Ruimte voor de Lek en Munnikenland.
- Voorbereidende werkzaamheden, waaronder diverse onderzoeken, voor de realisatie van de maatregelen (€ 27,0 miljoen).

- Er is voor € 38,8 miljoen aan uitvoeringswerkzaamheden uitgegeven.

Tabel 6.2 Uitgaven Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Uitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	VGR 18 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	VGR 20 01-01-2012 t/m 30-06-2012	Totaal uitgaven t/m 30-06-2012
PKB-fase	50,8	-	-	50,8
Planstudie	81,8	2,8	4,4	89,0
Uitvoering	460,6	77,9	90,8	629,3
Verplichtingen buiten scope	10,9	-	-	10,9
Totaal artikel 16.02.02	604,1	80,7	95,2	780,0

Tabel 6.3 Verplichtingen ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 18 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	VGR 20 01-01-2012 t/m 30-06-2012	verplicht t/m 30-06-2012
PKB-fase	50,8	-	-	5
Planstudie	102,7	-	2,6	10
Uitvoering	627,6	61,5	140,4	82
Verplichtingen buiten scope	10,9	-	-	1
Totaal Ruimte voor de Rivier	792,0	61,5	143,0	99

Op 30 juni 2012 is voor € 996,5 miljoen aan verplichtingen aangegaan (zie tabel 6.3). De gunning van de maatregel uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen (€18,0 mln) dient nog administratief verwerkt te worden. Van de totaal aangegane verplichtingen is op de peildatum € 780,0 miljoen betaald (zie tabel 6.2).

Bij steeds meer maatregelen start de marktbenadering voor de realisatiefase. Aangezien bij de uitnodiging aan marktpartijen om daarop in te schrijven, feitelijk al de verplichting wordt aangegaan (alleen marktpartij en bedrag zijn nog onbekend) wordt als 'aan te gane verplichtingen' het geraamde totaalbedrag gemeld waar de aanbesteding loopt op de peildatum 30 juni 2012. Het bedrag van de aan te gane verplichtingen is per 30 juni 2012 € 309,1 miljoen.

Het saldo van aangegane verplichtingen (€ 996,5 miljoen) en aan te gane verplichtingen (€ 309,1 miljoen) per 30 juni 2012 is € 1.305,6 miljoen.

6.3. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In tabel 6.4 is het verwachte kasritme opgenomen. Deze reeks wordt regelmatig geactualiseerd op basis van de voortgang van het programma. Omdat de daaruit voortvloeiende begrotingsmutaties pas in de eerst volgende wijzigingswet op de begroting kunnen worden doorgevoerd, kan de geactualiseerde kasreeks afwijken van de meerjarige beschikbare bedragen in de Rijksbegroting. Indien de markt bij de maatregelen die nog niet zijn gegund (zie paragraaf 4.2.3) de gevraagde versnelling realiseert, heeft dit gevolgen voor de kasraming. Kasrealisatie zal in die gevallen eerder plaatsvinden.

Tabel 6.4: Kasritme Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Kasritme programmauitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)								
	t/m 2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Totaal
Rijksbegroting IF 16.02.02	686	112	292	342	350	210	190	2.182
mutatie vgr 20		43	-125			7	75	
Totaal Kasritme RvdR / IF 16.02.02	686	155	167	342	350	217	265	2.182

6.4. Ontvangsten

De prognose is dat er in totaal € 37 miljoen aan ontvangsten zullen binnenkomen. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat de agentschapsbijdrage 2007 ad € 8,7 miljoen wel tot de ontvangsten behoort, maar geen onderdeel uitmaakt van de ontvangstentaakstelling van € 37 miljoen. In de verslagperiode zijn geen wijzigingen te melden.

Tabel 6.5: ontvangsten budget Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Ontvangsten budget Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln, prijspeil 2011)			
	Totaal VGR 19	Wijzigingen in verslagperiode	Totaal VGR 20
Vastgoed	30,0	-	30,0
Eu subsidies	6,5	-	6,5
Projectgebonden ontvangsten	0,5	-	0,5
Agentschap bijdrage 2007	8,7	-	8,7
Totaal programmabudget	45,7	-	45,7

In de verslagperiode is € 0,5 miljoen ontvangen aan EU-subsidies. Tabel 6.6 laat de volledige stand zien.

Tabel 6.6: Ontvangsten Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Ontvangsten Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 18 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	VGR 20 01-01-2012 t/m 30-06-2012	Totaal ontvangen t/m 30-06-2012
Projectgebonden ontvangsten	2,3		-	2,3
Agentschapsbijdrage 2007	8,7		-	8,7
EU-subsidies	2,7	0,9	0,5	4,1
Totaal	13,7	0,9	0,5	15,1

6.5. Monitoring post onvoorzien

tabel 6.7: Benutting onvoorzien Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)

	Totaal VGR 20
Budget onvoorzien (stand PKB deel 4)	384,2
Onttrekking tot verslagperiode	102,2
Onttrekking in verslagperiode	25,8
Restant budget onvoorzien	256,2

6.6 Interne Kosten

Om inzicht te geven in de integrale kosten wordt in deze paragraaf aangegeven hoeveel budget voor de interne kosten van Ruimte voor de Rivier in de begroting is opgenomen.

Het budget van de interne kosten op peildatum 30 juni 2012, in totaal € 141 miljoen, is verantwoord op het artikelonderdeel 16.02 voor een bedrag van € 71 miljoen en op artikelonderdeel 16.04 voor een bedrag van € 70 miljoen.

tabel 6.8: Apparaatsbudget Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Apparaatsbudget Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)			
	Totaal VGR 19	Mutaties verslagperiode	Totaal VGR 20
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0		71,0
Apparaatskosten RWS artikel 16.04	70,0		70,0
Totaal apparaatskosten RWS	141,0	-	141,0

tabel 6.9: Apparaatsuitgaven Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Apparaatsuitgaven Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 18 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	VGR 20 01-01-2012 t/m 30-06-2012	Totaal uitgaven t/m 30-06-2012
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0	-	-	71,0
Apparaatskosten RWS artikel 16.04	8,8	2,4	6,4	17,6
Totaal apparaatskosten RWS	79,8	2,4	6,4	88,6

Tabel 6.10 Apparaatsverplichtingen Ruimte voor de Rivier per 30 juni 2012

Apparaatsverplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln)				
	t/m VGR 18 t/m 30-06-2011	VGR 19 01-07-2011 t/m 31-12-2011	VGR 20 01-07-2011 t/m 30-06-2012	verplicht t/m 30-06-2012
Apparaatskosten RWS artikel 16.02.02	71,0	-	-	71,0
Apparaatskosten RWS artikel 16.04	16,4	-5,2	11,9	23,1
Totaal apparaatskosten RWS	87,4	-5,2	11,9	94,1

Bijlage 1: Communicatie met het parlement

Een overzicht van de stukken die de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu en de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie in de verslagperiode over het programma aan de Eerste en Tweede Kamer heeft gezonden.

- Op 3 april 2012 zond de staatssecretaris van I&M antwoorden op de vragen van Kamerlid Holtackers over het artikel in het Brabants Dagblad van 3 maart 2012 'Aannemers geven uitleg – bijeenkomst moet zorgen wegnemen' omtrent toepassing thermisch gereinigde grond in de Noordwaard (ingezonden 14 maart 2012) naar de Tweede Kamer.
- Op 10 april 2012 zond de staatssecretaris van I&M de 19^e voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de periode 1 juli 2011 tot en met 31 december 2011 en een aanbiedingsbrief naar de Tweede Kamer (TK 30080, nr.58).
- Op 13 juni 2012 heeft de staatssecretaris van I&M, mede namens de staatssecretaris van EL&I, antwoorden op de lijst met vragen over de 19^e voortgangsrapportage naar de Tweede Kamer gezonden (TK 30080, nr.59).
- Op 21 juni 2012 zond de staatssecretaris van I&M een brief over de maatregelen langs de Beneden IJssel naar de Tweede Kamer (TK 30080, nr.60).

Bijlage 2: Historisch overzicht planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07-2007	Q1 2010	Datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch. Samenhang met andere maatregel bij Deventer (uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard) kan worden aangehouden.	VGR10 VGR12
Dijkteruglegging Lent	01-07-2007	Q2 2011	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB. Combineren van meerdere doelen naast veiligheid en ruimtelijke kwaliteit kost extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR10 VGR12 VGR14
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009		Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Maatregel is geschrapt.	VGR12 VGR 17
Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Q3 2010	Q4 2012	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, zodat het gebied in samenhang wordt beschouwd. Deze uiterwaardvergraving doorloopt in het kader van een vervroegde marktbenadering een ander traject, waardoor de uitvoering direct na de projectbeslissing kan starten. Het ontwerp is parallel geschakeld met de ruimtelijke inpassing.	VGR12 VGR17 VGR20
Berging op het Volkerak-Zoommeer	Q3 2009	Q3 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk. In verband met politieke besluitvorming.	VGR12 VGR20
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q4 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen. Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR12
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden, uiterwaardvergraving Middelwaard, uiterwaardvergraving De Tollewaard en obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Q3 2008	Q1 2012	In PKB-planning is onvoldoende tijd genomen voor valideren van zoekrichtingen. Uitvoerende marktpartij wordt in planstudiefase ingeschakeld, waarbij planstudie wordt gecombineerd met de voorbereiding van de realisatiefase.	VGR12 VGR16
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2008	Q3 2011	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd. Benodigde tijd voor aanbesteding van	VGR12 VGR14

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
			ingenieursbureau ten behoeve van projectbeslissing.	VGR16
Dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	Q1 2012	Q4 2012	Preciseren snip3-documenten Nadere uitwerking snip-3 documenten noodzakelijk.	VGR19 VGR20
Dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Q4 2011	Q4 2012		
Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en Vijfheerenlanden	Q3 2010	Q4 2012	Dijkverbetering wordt gezien in samenhang met andere maatregelen en programma's. Preciseren snip3-documenten Nadere uitwerking snip-3 documenten noodzakelijk.	VGR12 VGR17 VGR19 VGR20
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q1 2012	Voor de uitvoering van de motie Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project. Tussentijdse beëindiging van het contract met het ingenieursbureau door de initiatiefnemer (provincie Gelderland) en gunning aan een ander consortium. Op 16 en 20 juni 2011 is aan de Kamer toegezegd dat er geen onomkeerbaar besluit wordt genomen voordat de Kamer is geïnformeerd over de analyse waterveiligheid langs de IJssel. Projectbeslissing is aangehouden naar aanleiding van behandeling IJsselanalyse in Tweede Kamer op 5 december 2011.	VGR12 VGR16 VGR18 VGR19
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	Concept SNIP 3-voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Cortenoever Dijkverlegging Voorsterklei	Q3 2009	Q1 2012	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling vraagt extra tijd, maar levert bestuurlijk draagvlak op. Beslissing over de variantkeuze werd aangehouden als gevolg van het bij de gemeente Zutphen ingediende verzoek voor het houden van een correctief referendum over het door de regio ontwikkelde plan. Op 16 en 20 juni 2011 is aan de Kamer toegezegd dat er geen onomkeerbaar besluit wordt genomen voordat de Kamer is geïnformeerd over de analyse waterveiligheid langs de IJssel. Indiening snip3-documenten aangehouden in verband met behandeling IJsselanalyse in Tweede Kamer op 5 december 2011 en in	VGR14 VGR16 VGR18 VGR19

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR nr.
			verband met behandeling ontwerpen in gemeenteraden van Brummen en Voorsterklei.	
Zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Q1 2012	Q2 2012	Aanpassen plan wegens nadelige effecten op waterwinning en natuur.	VGR19
Dijkverbetering Oude Maas/ Hoekse Waard en dijkverbetering Oude Maas/ Voorne Putten	Q1 2012	Q4 2012	In verband met inpassing in hoogwaterbeschermingsprogramma.	VGR 20

Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002–2006)

Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase			
Mutatie	Bedrag pp'02 (mln €)	Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer	Bron: VGR-nr
PKB/TB	1.987,0	1.900 (1,9 mrd)	Basis
Geen scopewijzigingen			
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers			
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondsbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondsbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingsverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
Saldo technische mutaties	139,9		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
Totaal	2.232,4		

Prijsindexpercentages	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

**Bijlage 3b: Budgethistorie
planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)**

Budgetmutaties (€ min. incl. BTW)		
Mutatie	Bedragen	Bron: VGR-nr
PDR (pp 2006)	2.232,4	VGR 9 + PKB4
Geen scopewijzigingen	-	
Saldo scopewijzigingen	-	
Geen tegenvallers	-	
Saldo mee- en tegenvallers	-	
Technische mutaties 2007	0,4	10
Saldo technische mutaties	0,4	
Totaal	2.232,8	
IBOI 2006-2007	12,4	10
IBOI 2007-2008	38,1	12
IBOI 2008-2009	42,7	14
IBOI 2009-2010	4,2	16
IBOI 2009-2010 correctie	4,0-	17
IBOI 2010-2011	17,0	19
Saldo prijsindexeringen	110,4	
Totaal	2.343,2	
Hanzelijn	10,0-	12
Administratieve aanvulling	8,7	13
Overheveling HWBP	4,0-	14
Toezegging financiering Noordwaard (EHS, KRW)	8,9	15
Terugboeking overheveling HWBP	4,0	16
Toezegging financiering KRW Lent	5,0	16
Toezegging financiering KRW Neder-Rijn	2,5	17
Administratieve mutatie	0,6	17
Overheveling synergiebudget PDR-KRW	0,5	18
Budgetkorting n.a.v. regeerakkoord	10,7-	18
Ontvangstentaakstelling	63,5-	18
PDR -organisatie en AGB	109,9-	18
Planstudie	21,6-	18
KRW gelden uiterwaardvergraving Ruimte voor de Lek	4,0	19
EHS gelden Nederrijn	0,5	19
KRW gelden kribverlaging Waal	8,3	19
DLGM gelden kribverlaging Waal	14,2	19
Totaal (pp 2010)	2.180,8	

Prijsindexpercentages	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%
2008-2009	2,14%
2009-2010	0,00%
2010-2011	1,41%
2011-2012	Volgt na de verslagperiode

Bijlage 4: Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier.

Totaal opgetreden risico's Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)	
Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5
Tweede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8
Afkoop B&O kosten van gemeenten en waterschappen	20,0
Correctie PKB-fase	2,0
Aankoop steenfabriek Elst	5,0
Uitvoering overlaat Pannerden	3,0
Meerkosten bij SNIP 3 Langsdammen	10
Meerkosten bij SNIP 3 Kribben Fase III	2,9
Afkoop B&O kosten natuurbeheerorganisaties	25
Opgetreden exogene risico maatregelen € 0,5 onbenoemd risico en € 0,3 benoemd risico	0,8
Totaal opgetreden risico's	128

Bijlage 5: Voortgang projectbeslissingen

Onderstaande tabel geeft de voortgang per maatregel aan. Als de 'planning datum projectbeslissing in PKB' afwijkt van de PKB, dan is dat in een eerdere voortgangsrapportage gemeld.

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
Boven-Rijn/Waal				
1	obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de zandberg	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
2	extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Dienst Landelijk Gebied	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Q4 2012
3	dijkteruglegging Lent	Gemeente Nijmegen	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 5 april 2011
4	kribverlaging Waalbochten	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
5	kribverlaging Midden-Waal	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 14 oktober 2010
6	kribverlaging Waal – Fort St. Andries	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
7	kribverlaging Beneden Waal	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
8	uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-6-2010
Benedenrivierengebied				
9	uiterwaardvergraving bedrijventerrein Avelingen	Gemeente Gorinchem	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 10-12-2009
10	ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2009
11	ontpoldering Overdiepsche Polder (meestromend)	Waterschap Brabantse Delta	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 9-10-2008
12	kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrappt (zie tabel 3.1. scopemutaties)	
13	dijkverbetering Amer/Donge	Waterschap Brabantse Delta	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
14	dijkverbetering Steurgat/land van Altena	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
15	dijkverbetering Bergsche Maas/ Land van Altena	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
				12-2011
16	dijkverbetering Oude Maas/ Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	projectbeslissing in voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q4 2012
17	dijkverbetering Oude Maas/ Voorne Putten	Waterschap Hollandsche Delta	projectbeslissing in voorbereiding. Wordt uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q4 2012
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	Veiligheidsniveau opgeleverd	Projectbeslissing genomen in 2005
18	berging Volkerak-Zoommeer	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2012
Neder-Rijn/ Lek/ Pannerdensch Kanaal				
19	uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen in 2010
20	uiterwaardvergraving Meinerswijk	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21-12-2011
21	uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 5 maart 2012
22	uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 5 maart 2012
23	uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 5 maart 2012
24	obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau voor 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 5 maart 2012
25	uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	Provincie Utrecht	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 16-8-2011
26	dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	maatregel is geschrapd (zie tabel 3.1 scopemutaties)	
27	dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2012
28	dijkverbetering Neder-Rijn/ Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 4-7-2011
29	dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2012
30	dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2012
31	dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	maatregel is geschrapd (zie tabel 3.1 scopemutaties)	

	Naam Maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase/lopende activiteit	Planning datum project- beslissing PKB
IJssel				
32	dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21 mei 2012
33	dijkverlegging Voorsterklei	Waterschap Veluwe	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 21 mei 2012
34	uiterwaardvergraving Bolswerkplas, Worp en Ossenwaard	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
35	uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Waterschap Groot Salland en Waterschap Veluwe	oplevering veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 16- 02-2010
36	hoogwatergeul Veessen- Wapenveld	Waterschap Veluwe	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen d.d. 27 maart 2012
37	uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Waterschap Groot Salland	veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
38	dijkverlegging Westenholte	Waterschap Groot Salland	veiligheidsniveau in 2015	Projectbeslissing genomen d.d. 09- 10-2008
39	zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2012
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	veiligheidsniveau opgeleverd	Projectbeslissing genomen in 2005

Tabel 4.1: Voortgang maatregelen

Vermeld zijn de data van de projectbeslissingen per maatregel. De projectbeslissing is de beslissing van de bewindspersoon om de planstudiefase af te ronden en de voorbereiding van de realisatie te starten. In de PKB zijn de data van projectbesluiten vermeld.

Legenda	Mijlpaal van deze fase
	Variantenkeuze (SNIP 2a)
	Projectbeslissing (SNIP 3)
	Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) / gunning aan marktpartij
	Oplevering veiligheidsniveau (SNIP 6)